

IMPACTSTUDIE TERREURDREIGING IN BRUSSEL

AD Statistiek – Statistics Belgium

AD Economische Analyses en Internationale Economie

Afdeling Economische Analyses

Dienst Concurrentievermogen, Dienst Conjunctuur en sectorale ontwikkelingen,
en Dienst Methodologie en dataprocessing

Inhoud

Inhoud	2
Inleiding	3
1. Literatuurstudie over terreur in de economie	4
2. Analyse van de resultaten	5
2.1. Belangrijkste economische indicatoren	5
2.1.1. De curve van het consumentenvertrouwen	5
2.1.2. Tijdelijke werkloosheid (overmacht)	7
2.1.3. Toerisme	8
2.2. Econometrische analyse	9
2.2.1. Analyse kader	9
2.2.2. Resultaten van het model	12
3. Informatie van andere bronnen	18
4. Besluit	20
5. Bijlagen	22

Inleiding

Minister van Economie en Consumentenzaken Kris Peeters vroeg aan de FOD Economie om de economische impact van de terreurdreiging in kaart te brengen. Ten gevolge van de terreuraanslagen in Parijs op 13 november 2015 gold in ons land opnieuw terreurdreigingsniveau 3. Tussen 21 en 26 november verhoogde het OCAD (Orgaan voor de Coördinatie en de Analyse van de Dreiging) in Brussel het terreurdreigingsniveau tot 4 omdat de dreiging “ernstig en nabij” geacht werd. Nadien werd het niveau teruggebracht tot niveau 3. Tijdens terreurniveau 4 ondervond het Brusselse leven enkele dagen ernstige hinder: metro’s reden niet, scholen, winkelcentra en restaurants bleven dicht, evenementen werden afgelast en ook bepaalde ondernemingen in het Brusselse hielden de deuren gesloten of riepen hun personeel op tot telewerk.

Het spreekt voor zich dat dit alles een impact heeft op het economische leven. Het is echter geen evidente opgave om de gevolgen van de boven genoemde maatregelen op de economische bedrijvigheid te becijferen. Het aantal momenteel beschikbare macro-economische conjunctuur-indicatoren is momenteel inderdaad beperkt. Volgens het jaarverslag 2015 van de Nationale Bank van België zijn de gevolgen van de terroristische aanslagen en de daaruit volgende terreurdreiging globaal genomen beperkt gebleven. Voor de totale Belgische economie liet de toegevoegde waarde voor het vierde kwartaal van 2015 een stijging optekenen voor de handel, vervoer en horeca van 0,8 % tegenover het vierde kwartaal van 2014 en van 0,2 % tegenover het derde kwartaal van 2015.

Voorts moet men voor de berekening en voorspelling van tijdsreeksen gebruik maken van hypothesen. Bovendien zijn er ook andere factoren buiten de genomen terreurmaatregelen die de afwijkingen van de trend in de evaluatiemodellen kunnen verklaren.

FOD Economie tracht deze gevolgen niettemin cijfermatig in kaart te brengen. De klemtoon van deze studie ligt op de detailhandel en op de horecasector, omdat er verondersteld wordt dat deze wellicht het zwaarst hebben geleden onder de terroristische dreiging.

Na een overzicht van de belangrijkste transmissiekanalen van schokken uit de economische literatuur of uit precedents in de geschiedenis van andere landen, wordt in het tweede deel het verloop van vier officiële beschikbare economische indicatoren geschetst volgens een regionale indeling. De vertrouwensenquête van de NBB bij de consumenten wordt aangevuld met RSZ-gegevens over tijdelijke werkloosheid en met kwantitatieve indicatoren van de AD Statistiek-Statistics Belgium, respectievelijk de overnachtingen in hotels en de omzet volgens de btw-aangiften in de horeca, de detailhandel, de vertoning van films alsook creatieve activiteiten, kunst en amusement.

De omzetgegevens vormen een belangrijke indicator voor onze impactanalyse. Er worden twee methoden voorgesteld, namelijk “auto regressieve” en “exponentiële afvlakking”, waarbij het verschil tussen de geraamde omzet en het vastgestelde cijfer wordt weergegeven. De impact werd geraamd op basis van de meest recente (btw-omzet-)gegevens voor deze sectoren (NACE 4). In de tweede sectie werden drie perioden onderzocht, namelijk het vierde kwartaal van 2015, de maand november 2015 en de maand december 2015. Alle sectoren op het geselecteerde NACE 4-niveau staan voor een minimum van 0,5 % van de omzet op NACE 2-niveau, voor ten minste een van de 3 perioden.

In de derde sectie vindt u gegevens over de impact van de terreurdreigingen in België die verzameld werden bij andere bronnen “op het terrein”, zoals de beroepsfederaties en de pers.

Het vierde deel vat de belangrijkste gevolgtrekkingen van de analyse samen.

In een bijlage vindt u de grafische weergave van de econometrische benadering die gekozen werd voor de 25 bedrijfstakken op basis van de kwartaalaangiften (via het SAS-programma).

1. Literatuurstudie over terreur in de economie

Als een land het slachtoffer wordt van een terroristische aanslag, heeft dit drama zowel sociale als economische gevolgen^{1 2}, zoals:

- Verlies van mensenlevens en vernietiging van infrastructuur. Een eerste voorbeeld hiervan is de balans van 11 september 2001, maar we denken daarnaast ook aan de sabotage van talrijke oliepijpleidingen. De vernietiging van een belangrijk deel van de productiemiddelen leidde tot de blokkering van productiecapaciteiten lager in de keten, hetgeen met verdere kosten gepaard gaat.
- Daling van de algemene vertrouwensindicatoren (van de gezinnen en de bedrijven).
- Vermindering van de toestroom van buitenlands kapitaal door de daling van het aantal toeristen en het volume van de rechtstreekse buitenlandse investeringen.
- Verstoring van de toewijzing van middelen in het getroffen land, door het onveiligheidsgevoel dat de consumptiegewoonten van de particulieren verandert.
- Verhoging van de premies van verzekeraars en herverzekeraars, die sectoren treft als transport, bouw, toerisme en energieproductie, en de vermindering of weigering van de dekking van het terroristische risico.
- Verstoorde organisatie van transport en de verhoging van de transportkosten (ondergebruik en nieuwe veiligheidsmaatregelen).
- Opgedreven grenscontroles die fnuikend zijn voor open handelsbetrekkingen, met alle blijvende negatieve gevolgen die dit kan hebben voor de economische groei van het land³.
- Toegenomen overheidsuitgaven voor de heropbouw, voor de versteviging van de binnenlandse veiligheid en voor de bestrijding van terrorisme.

De terreurdreiging zoals ons land die gekend heeft op 21 november 2015, waarbij het alarmpeil in Brussel verhoogd werd van 3 naar 4, had eveneens een aantal gevolgen⁴, zoals:

¹ Bron: SECO, La vie économique, Revue de politique économique, november 2005.

² Bron: Perspectives économiques de l'OCDE 71, Les conséquences économiques du terrorisme, 2002.

³ Europese Commissie, Back to Schengen – A Roadmap, 4 maart 2016.
http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/schengen/docs/communication-back-to-schengen-roadmap_en.pdf

⁴ Bron: <http://hosting.umons.ac.be/php/finpub/630-2>.

“De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België.”

- Sluiting van metrostations, winkelcentra, filmzalen en concertzalen.
- Definitief verloren uitgaven, bijvoorbeeld het glas dat men niet gaan drinken is, of de kosten van de restauranthouder voor verse producten: dat is definitief verloren verbruik. Het macro-economisch effect is marginaal, maar bestaande: de horecasector is wellicht de sector die het meest geleden heeft. De hotels en restaurants kenden een groot aantal annuleringen, maar dat zal pas een blijvend effect hebben als het imago van België in de ogen van buitenlanders aangetast blijft.
- Verhoging van overheidsuitgaven voor het versterken van de binnenlandse veiligheid en de bestrijding van het terrorisme.

2. Analyse van de resultaten

Op korte termijn worden bepaalde sectoren sterker geraakt dan andere. Sommige sectoren ondervinden minder hinder (verwerkende nijverheid) dan andere, zoals bijvoorbeeld de horeca en de detailhandel in Brussel. De detailhandel lijdt wellicht minder onder de terreurdreiging dan de horeca. Een extra sluitingsdag betekent voor de horeca een dag geen inkomsten, terwijl de detailhandel alsnog op een later tijdstip profiteert van de uitgestelde aankopen die oorspronkelijk gepland waren tijdens de genoodzaakte sluitingsdagen.

2.1. Belangrijkste economische indicatoren

2.1.1. De curve van het consumentenvertrouwen

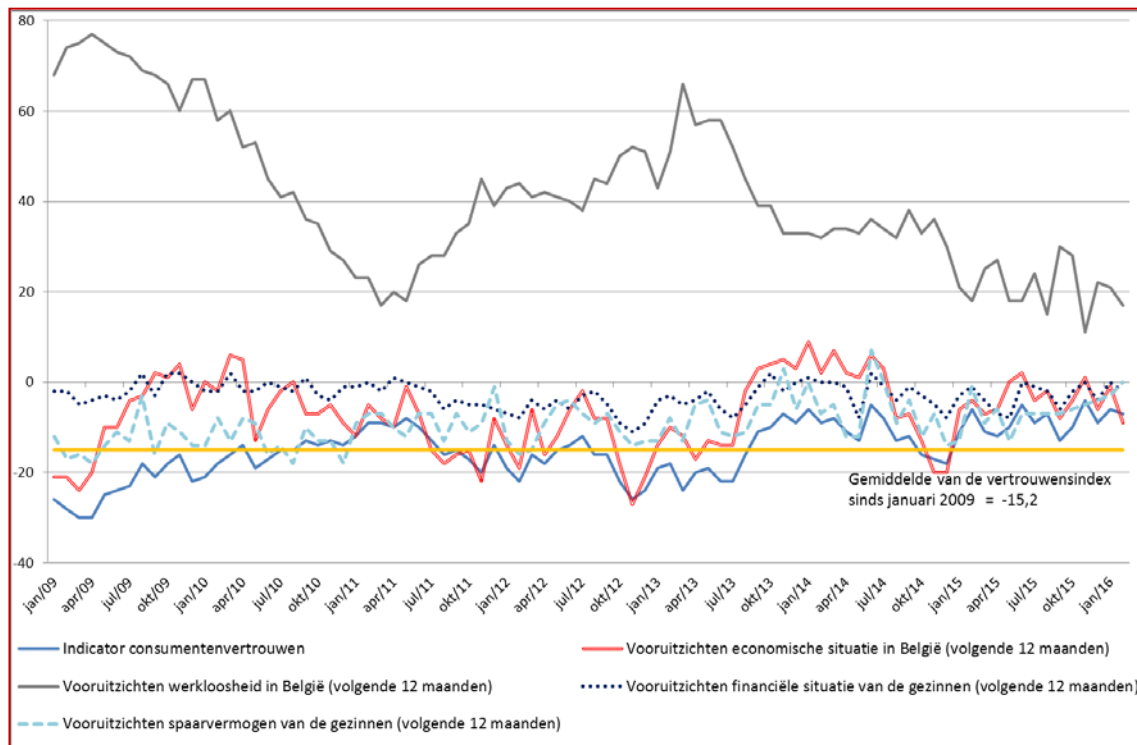
Uit de vertrouwensindicatoren kunnen we afleiden dat de bevolking een afweging maakt tussen enerzijds de noodtoestand door de tijdelijke blokkering van Brussel en anderzijds een terugkeer naar het normale leven. Zo daalde het consumentenvertrouwen in december 2015 in Brussel (zonder evenwel in te storten), stabiliseerde het in Wallonië en steeg het in Vlaanderen. In januari en februari 2016 kende het vertrouwen een lichte daling in Vlaanderen ten opzichte van december, hoewel het tijdelijk verbeterde in Brussel in januari. In het begin van dit jaar stagneerde het vertrouwen terug in Wallonië. Deze indicator vertoonde dan ook geen bewegingen met een opvallende amplitude. Hierbij moet vermeld worden dat deze enquête werd uitgevoerd in het begin van de maand, en gepubliceerd werd rond de 20e-25e van dezelfde maand.

De index bevond zich, in december, in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest op hetzelfde peil als het vastgestelde gemiddelde tijdens de eerste 11 maanden van 2015. Het peil blijkt zelfs hoger dan dat van de crisis van 2008-2009; het vertrouwensgevoel lijkt dus sterker beïnvloed te worden door aanhoudende conjunctuurfactoren (zoals een economische crisis) dan door kortstondige factoren. Het zijn inderdaad voornamelijk zaken in verband met het macro-economische klimaat (de macro-economische situatie en de werkloosheid) die het vertrouwensgevoel van de consumenten, in stijgende of dalende zin, op een opvallendere wijze beïnvloeden.

Belangrijk te weten is dat de enquêtevragen niet naar de veiligheid peilen. De NBB licht haar methodiek als volgt toe: *“Vier hoofdthema’s worden aan de orde gesteld: de algemene economische situatie in België, de persoonlijke financiële toestand en het spaargedrag, de voornemens inzake de aankoop van duurzame consumptiegoederen, en tot slot de voornemens inzake de aankoop, bouw of verbetering van de woning.”* En verder: *“De vertrouwensindicator wordt opgesteld aan de hand van de antwoorden op een reeks van vier vragen. De eerste twee vragen zijn*

van macro-economische aard en hebben respectievelijk betrekking op de economische situatie en op de werkloosheid in België⁵ gedurende de volgende twaalf maanden. De overige twee vragen zijn meer gericht op de ondervraagde persoon zelf, en hebben betrekking op de financiële situatie en de besparingen van het gezin gedurende de volgende twaalf maanden.”

Grafiek 1. Index van het consumentenvertrouwen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en zijn 4 componenten *

* De curve “vooruitzichten werkloosheid in België” moet u “omgekeerd” lezen: bij een daling van de indicator verbetert de situatie, een stijging staat voor een verslechtering.

Bron: NBB, NBB.STAT

⁵ Opmerking : er werden personen ondervraagd in de drie gewesten, maar de vragen betreffen België.

“De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België.”

2.1.2. Tijdelijke werkloosheid (overmacht)

Er bestaan verschillende redenen voor het terugvallen op tijdelijke werkloosheid⁶ en de terreurdreiging valt onder de noemer overmacht⁷. Op basis van de **voorlopige**⁸ gegevens van de RVA werd de analyse van het aantal uitgekeerde **dagen** voor de handelssector en voor de maaltijden-, dranken- en logiesverstrekken sector uitgevoerd voor de jaren 2014, 2015 en januari 2016. Om de gevolgen van het invoeren van de veiligheidsmaatregelen te evalueren werd aandacht besteed aan de periode oktober 2015 – januari 2016.

Het relatieve aandeel van de uitgekeerde dagen in de “groothandel, recuperatie, tussenpersonen in de handel”, “kleinhandel” alsook in de “maaltijden-, dranken- en logiesverstrekken sector” ten opzichte van het totaal uitgekeerde dagen voor de volledige economie zijn hoog: respectievelijk 13 % en 5 %, voor het jaar 2015.

Voor de handelssector daalt het aantal dagen tijdelijke werkloosheid, telkens tegenover de vorige maand, met 1% in november en met 28 % in december 2015, en stijgt met 56 % in januari 2016. Anderzijds geeft de wijziging tegenover het vorige jaar een toename aan van 3 % in november 2015, 1 % in december 2015 en 28 % in januari 2016.

Zoals blijkt uit tabel 1 liet de sector voor maaltijden-, dranken- en logies een meer uitgesproken verloop optekenen, zowel vergeleken met de vorige maand als met 12 maand eerder.

Tabel 1. Verloop van de tijdelijke werkloosheid wegens overmacht in dagen in de sector groothandel/ recuperatie/ tussenpersonen in de handel/ kleinhandel en de sector maaltijden-, dranken- en logies

Periode	Groothandel/ Recuperatie/ Tussenpersonen in de handel/ Kleinhandel	Jaar-op-jaar in %	Maand-op-maand in %	Maaltijden-, dranken- en logies	Jaar-op-jaar in %	Maand-op-maand in %
November 2015	7.671	3	-1	3.291	25	4
December 2015	5.485	1	-28	3.632	84	10
Januari 2016	8.531	28	56	3.884	53	7

Bron: RVA-statistieken.

⁶ Bij “tijdelijke werkloosheid” gaat het om werknemers die gebonden blijven aan een arbeidsovereenkomst, maar van wie de arbeidsprestaties tijdelijk verminderd of geschorst worden. Wanneer de werknemer tijdens deze schorsing geen inkomen ontvangt, kan hij aanspraak maken op een werkloosheidsuitkering als tijdelijk werkloze. Een werknemer kan onder meer in tijdelijke werkloosheid geplaatst worden wegens: slechte weersomstandigheden (enkel voor arbeiders), technische storing (enkel voor arbeiders), overmacht, sluiting van het bedrijf wegens jaarlijkse vakantie, staking.

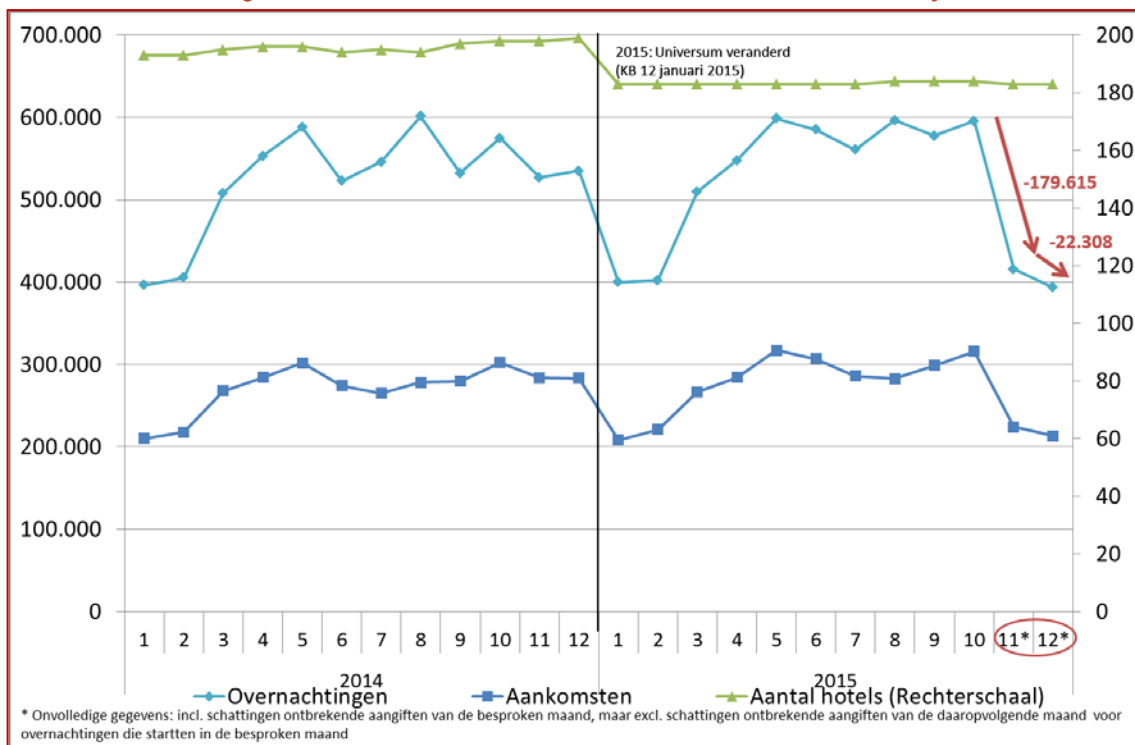
⁷ Volgens de RVA veronderstelt overmacht een plotse, onvoorzienbare gebeurtenis, onafhankelijk van de wil van de partijen die de uitvoering van de overeenkomst tijdelijk volledig onmogelijk maakt: <http://www.rva.be/nl/documentatie/infoblad/e24#sthash.efLmpZz2.dpuf>.

⁸ Er zijn negen maanden nodig vooraleer de definitieve data beschikbaar zijn, bv. de gegevens van januari 2016 zijn pas definitief in september 2016. Een betaling waarop een individu recht heeft voor een bepaalde referentiemaand kan namelijk verschillen van de maand waarin de betaling werd geïntroduceerd.

2.1.3. Toerisme

De weerslag van de terreurdreiging op de Brusselse hotels kan gemeten worden aan de hand van de statistieken over de hotelovernachtingen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest die de AD Statistiek verzamelt. Een aandachtspunt bij deze statistieken is het seizoens- en kalendergebonden karakter (bv. vakanties en verlengde weekends). Bovendien veranderde in januari 2015 het ondervraagde universum (KB 12 januari 2015) en bevat dit nu vergunde, aangemelde, erkende of geautoriseerde logies.

Grafiek 2. Overnachtingen en aankomsten in hotels in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Bron: AD Statistiek – Statistics Belgium.

Het aantal overnachtingen daalde sterk in november 2015 t.o.v. november 2014 (-21,1 %), hoewel de herfstvakantie in 2015 nochtans volledig in november viel (02 tot 08.11) en in 2014 niet (27.10 tot 02.11). De Brusselse hotels hadden in november boekingen voor 415.894 overnachtingen, dat is zo'n 179.615 overnachtingen minder dan in oktober. In december lag het aantal overnachtingen eveneens veel lager dan vorig jaar tijdens deze periode: er werden 26,4 % minder overnachtingen geregistreerd in december 2015 in vergelijking met december 2014.

De bezettingsgraad van de slaappleatsen in de Brusselse hotels⁹ bedroeg 50,6 % in november 2014, terwijl dit slechts 39,3 % was in november 2015 (ondanks 7 dagen herfstvakantie in november 2015 en slechts 2 in november 2014). De bezettingsgraad in december 2015 lag nog wat

⁹ De bezettingsgraad werd berekend als het totaal aantal overnachtingen in een bepaalde maand ten opzichte van het totaal aantal slaappleatsen (volgens het aantal dagen in deze maand). Deze is gebaseerd op een vaste steekproef van 107 hotels die aangifte deden voor november, december 2014 en 2015 en januari 2015 en 2016. Door enkel deze hotels in rekening te nemen zijn geen schattingen nodig.

lager dan in november, in tegenstelling tot een jaar eerder (37,3 % in 2015 tegenover 50,8 % in 2014).

De data zijn momenteel echter niet helemaal volledig voor november 2015. Vooreerst ontbreken de aangiften voor november van 8 (van de 183) hotels, deze cijfers werden daarom geraamd (onder- of overschatting is mogelijk). Daarnaast hebben 13 ondernemingen hun overnachtingen met aankomst in de maand november maar die voortduurden tot december nog niet aangegeven (niet bijgeschat), dat zorgt ervoor dat het aantal overnachtingen momenteel onderschat is. Ook voor december ontbreken de aangiften van 13 hotels (bijgeschat), terwijl er voor 35 hotels gegevens ontbreken voor overnachtingen met aankomst in de maand december maar die voortduurden tot januari (niet bijgeschat). Deze nog ontbrekende gegevens verklaren echter niet de dermate grote verschillen. Zoals vermeld, moet de vergelijking van de jaren 2014 en 2015 met de nodige omzichtigheid gebeuren gezien het gewijzigde universum: het aantal ondervraagde hotels is niet gelijk (183 in november 2015 tegenover 198 in november 2014). Indien hetzelfde universum (van 183 hotels) zou worden beschouwd in 2014 en 2015, ligt het aantal overnachtingen in november 2015 nog steeds 19,2 % en in december 24,6 % lager dan een jaar eerder.

2.2. Econometrische analyse

2.2.1. Analyse kader

In verschillende evaluatiemodellen van beleidsmaatregelen wordt er vaak beroep gedaan op het concept “counterfactual”. Dit concept komt overeen met het (onbekende) niveau dat een economische variabele zou bereiken wanneer er zich geen schok of maatregel voordoet. Het verschil tussen het bereikte niveau van de economische variabele en het niveau uit de “counterfactual” analyse laat toe om de impact van de maatregel of schok te meten.

Naar aanleiding van dit werk worden twee modellen gebruikt om prognoses te maken op basis van chronologische reeksen: het econometrische model van het type ARIMA (Auto Regressive Integrated Moving Average model) en het model voor exponentiële afvlakking van HOLT-WINTERS. De gekozen aanpak modelleert tijdreeksen van de omzetgegevens (vanaf het eerste kwartaal van 2005) door een belang toe te kennen aan de waarden uit het verleden. De vergelijking tussen de voorspelde reeksen en de geobserveerde reeksen wordt gemaakt voor 3 periodes: het laatste kwartaal van 2015, november 2015 en december 2015.

Daarom werden, om de impact van het verhoogde veiligheidsniveau in te schatten, prognosereeksen van de omzet van de detailhandel (NACE 47), de horeca (NACE 55 en 56), de creatieve activiteiten, kunst en amusement (NACE 90) en de vertoning van films (NACE 59.14) berekend op basis van de waargenomen gegevens.

Sommige sectoren werden niet in aanmerking genomen vanwege plotse veranderingen in reeksen als gevolg van wijzigingen in de classificatie bij de nieuwe toekenning van de NACE-codes.

Er moet evenwel op diverse vlakken een voorbehoud worden gemaakt voor een juiste interpretatie van de resultaten. Het is belangrijk dat de foutmarges bij de omzetramingen in aanmerking

worden genomen: voor de meeste bestudeerde sectoren bevindt de gerealiseerde omzet zich in het betrouwbaarheidsinterval (tot op 5 %) ten opzichte van de geschatte waarde¹⁰.

Zo ook kunnen voor de geanalyseerde sectoren bepaalde wijzigingen toe te schrijven zijn aan een verschil in het aantal aangiften naargelang de periode (m.a.w. naargelang het kwartaal of de maand) als gevolg van ontbindingen van ondernemingen, nieuwe ondernemingen, fusies, veranderingen of als gevolg van het prijsverloop of de regelgeving.

Om de impact van het verhoogde dreigingsniveau te ramen werd, zoals hoger gesteld, een beroep gedaan op de recentst beschikbare cijfers voor de dienstensectoren, met name de btw-omzet¹¹. We maken daarbij gebruik van maandelijkse aangiften (grotere ondernemingen) en van kwartaalaangiften (voor kleine ondernemingen met een jaarlijkse omzet kleiner dan 2,5 miljoen euro). Daarbij moet worden aangestipt dat bij de berekening van de kwartaalcijfers enkel de btw-aangiften van de ondernemingen die op dat moment actief zijn, worden meegenomen. Het is dus mogelijk dat het kwartaalcijfer afwijkt van de som van eerder berekende maandcijfers én de kwartaalaangiften van dat trimester, omdat het aantal bedrijven dat een maandelijkse btw-aangifte indient, niet meer hetzelfde is.

Verder moet ook rekening gehouden worden met de effecten van de techniek van de regionalisering die toegepast werd op de omzet van de btw-plichtigen met meerdere vestigingen: de omzetgegevens (verzameld volgens hoofdzetel) worden verdeeld over de gewesten volgens het aantal werknemers van alle vestigingen in een bepaald gewest. Bij het gebruik van geregionaliseerde cijfers is verder een vertekening mogelijk aangezien er geen controle is op de samenstelling van de omzet.

- Kleinhandel: er kunnen mogelijke “grensoverschrijdende” aankopen geweest zijn in de andere gewesten tijdens de periode van de terreurdreiging;
- Horeca: voor hotelketens die in meer dan één gewest vestigingen hebben is het onmogelijk om het aandeel van het Brussels Gewest correct te berekenen vermits in alle gewesten het aantal werknemers waarschijnlijk min of meer stabiel is gebleven tijdens de periode van de terreurdreiging.

Het onderzoeksstaal voor de vier grote weerhouden sectoren kan als vrij compleet worden beschouwd. De technische haalbaarheid noopte de FOD Economie er weliswaar toe om subsectoren die noch voor hun maandelijkse, noch voor hun kwartaalaangiften de drempel van 0,5 % in hun sectortotaal haalden, uit te sluiten van het onderzoek. Van de 49 NACE 4-sectoren die volgens de NACE-BEL nomenclatuur deel uitmaken van de vier weerhouden sectoren kleinhandel (NACE 47), hotels (NACE 55), eet- en drinkgelegenheden (NACE 56) en creatieve activiteiten, kunst en amusement (NACE 90) werden zo 25 subsectoren geselecteerd:

¹⁰ Op basis van de gegevens van november 2015, valt de gerealiseerde omzet van de sector 5610 buiten het betrouwbaarheidsinterval. Voor de gegevens van december 2015 valt de gerealiseerde omzet van de sectoren 5510 en 4751 buiten het interval.

¹¹ De FOD Financiën bezorgt de btw-data maandelijks aan de AD Statistiek. De AD Statistiek simuleert de ontbrekende aangiften.

“De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België.”

- zestien (van de 37) uit de kleinhandel¹² (NACE 47.19, 47.22, 47.24, 47.30, 47.41, 47.51, 47.52, 47.54, 47.59, 47.71, 47.73, 47.75, 47.77, 47.78, 47.79 en 47.91),
- één (van de 4) uit de hotelsector (NACE 55.10),
- vier (van de 4) uit de sector restaurants en cafés (NACE 56.10, 56.21, 56.29 en 56.30) en
- drie (van de 4) uit de sector creatieve activiteiten, kunst en amusement (NACE 90.01, 90.03 en 90.04).

Deze lijst werd aangevuld met de subsector vertoning van films (59.14).

In de analyse (2.2.2) starten we met een onderzoek van de impact op kwartaalniveau (waarbij maandaangiften en kwartaalaangiften gecumuleerd worden), en vervolgens wordt deze analyse aangevuld met een onderzoek op maandniveau (met uiteraard enkel maandcijfers, en dus uitsluitend voor grotere ondernemingen).

Tabel 2. Aandeel geselecteerde subsectoren (NACE 4-niveau) in de sector (NACE 2-niveau), op basis van de gecumuleerde kwartaalaangiften

Sector	Totaal aandeel geselecteerde subsectoren (K2 2015)
47	34,4 %
47, excl. 47.11	79,8 %
55	95,7 %
56	100 %
90	61,1 %

Bron: AD Statistiek- Statistics Belgium, eigen berekeningen FOD Economie.

Er moet eveneens worden onderstreept dat voor de gekozen subsectoren de ontbrekende maandcijfers van oktober en december 2015 gesimuleerd werden op basis van die van respectievelijk september en november; ontbrekende kwartaalcijfers voor het vierde kwartaal werden gesimuleerd aan de hand van het derde kwartaal 2015 (met een extrapolatie per combinatie van NACE 4-code en arrondissement). De invloed van de simulaties in de horeca lijkt zeer beperkt. In de kleinhandel zijn er echter een aantal grote bedrijven in NACE-codes 47.41 en 47.71 waarvoor een extrapolatie werd gedaan.

¹² 47.11 werd niet weerhouden omdat deze, weliswaar grote, subsector een aantal zeer grote btw-eenheden bevat, waardoor regionalisering niet afdoende betrouwbaar blijkt. Bovendien oefent één van de grootste btw-eenheden ook andere activiteiten uit dan louter kleinhandel.

2.2.2. Resultaten van het model

Tabel 3 geeft de resultaten van de impactstudie naar aanleiding van de verscherpte veiligheidsmaatregelen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest weer voor 25 bedrijfstakken op basis van de gegevens van het laatste kwartaal van 2015.

Tabel 3. Gesimuleerde kwartaalimpact voor de 25 in aanmerking genomen sectoren

Nace Code	Activiteiten	Reële omzet Kwart. 4 (2015) (in 1.000 euro)	Geschatte omzet Kwart. 4 (2015) (in 1.000 euro)	Geobserveerd verschil Kwart. 4 (2015) (in 1.000 euro)	Impact Kwart. 4 (2015) (in %)
47	Detailhandel, met uitzondering van de handel in auto's en motorfietsen	1.510.521	1.492.542	17.979	1,20%
4719	Overige detailhandel in niet-gespecialiseerde winkels	64.925	77.881	-12.956	-16,64%
4722	Vlees en vleesproducten in gespecialiseerde winkels	35.788	35.629	159	0,45%
4724	Brood, banketbakkerswerk en suikerwerk in gespecialiseerde winkels	27.884	28.350	-466	-1,64%
4730	Motorbrandstoffen in gespecialiseerde winkels	227.225	244.209	-16.984	-6,95%
4741	Computers, randapparatuur en software in gespecialiseerde winkels	62.113	49.149	12.964	26,38%
4751	Textiel in gespecialiseerde winkels	23.273	21.051	2.222	10,55%
4752	Ijzervaren, verf en glas in gespecialiseerde winkels	116.415	120.173	-3.758	-3,13%
4754	Elektrische huishoudapparaten in gespecialiseerde winkels	32.879	26.078	6.801	26,08%
4759	Meubelen, verlichtingsbenodigdheden en andere huishoudelijke artikelen in gespecialiseerde winkels	103.166	99.223	3.943	3,97%
4771	Kleding in gespecialiseerde winkels	408.575	406.286	2.289	0,56%
4773	Apotheken	110.974	104.078	6.896	6,63%
4775	Cosmetica en toiletartikelen in gespecialiseerde winkels	81.790	78.304	3.486	4,45%
4777	Uurwerken en sieraden in gespecialiseerde winkels	45.575	45.098	477	1,06%
4778	Overige detailhandel in nieuwe artikelen in gespecialiseerde winkels	88.227	95.293	-7.066	-7,41%
4779	Antiquiteiten en tweedehandsgoederen in winkels	55.996	41.598	14.398	34,61%
4791	Detailhandel via postorderbedrijven of via internet	25.716	20.141	5.575	27,68%
55	Verschaffen van accommodatie	146.874	166.447	-19.573	-11,76%
5510	Hotels en dergelijke accommodatie	146.874	166.447	-19.573	-11,76%
56	Eet- en drinkgelegenheden	535.221	536.097	-876	-0,16%
5610	Restaurants en mobiele eetgelegenheden	291.474	302.075	-10.601	-3,51%
5621	Catering	54.711	52.494	2.217	4,22%
5629	Overige eetgelegenheden	142.673	132.974	9.699	7,29%
5630	Drinkgelegenheden	46.363	48.554	-2.191	-4,51%
59	Productie van films en video- en televisieprogramma's, maken van geluidsopnamen en uitgeverijen van muziekopnamen	75.738	63.940	11.798	18,45%
5914	Vertoning van films	75.738	63.940	11.798	18,45%
90	Creatieve activiteiten, kunst en amusement	99.358	98.763	595	0,60%
9001	Uitvoerende kunsten	8.617	7.704	913	11,85%
9003	Scheppende kunsten	54.049	50.545	3.504	6,93%
9004	Exploitatie van zalen	36.692	40.514	-3.822	-9,43%
Totaal van de 25 subsectoren		2.367.712	2.357.789	9.923	0,42%

Bron: AD Statistiek- Statistics Belgium, eigen berekeningen FOD Economie (AD Economische analyses en Internationale Economie).

De geraamde omzet (kolom 4 van de tabel) stelt de prognose voor het vierde kwartaal 2015 voor. Dit verwachte cijfer wordt vervolgens vergeleken met de omzet waargenomen tijdens de be-

schouwde periode. Het verschil dat uit de vergelijking van de twee reeksen resulteert, geeft in absolute cijfers de impact van de in november 2015 getroffen maatregelen op de geselecteerde sectoren (zie voorlaatste kolom). De relatieve waarde (in %) van deze impact wordt in de laatste kolom van tabel 3 weergegeven.

De kwartaalresultaten in tabel 3 geven aan dat **slechts 9 activiteiten van de 25 lijken geleden te hebben onder de veiligheidsmaatregelen**. De impact in de horeca was over het algemeen negatief, terwijl de “detailhandel”, de “creatieve activiteiten, kunst en amusement”, de “productie van films en video- en televisieprogramma’s, maken van geluidsopnamen en uitgeverijen van muziekopnamen” en de “creatieve activiteiten, kunst en amusement” een omgekeerd verloop doormaakten in het laatste kwartaal van het afgelopen jaar. Een reeks factoren (de dreigingsperiode had slechts betrekking op 6 van de 92 kwartaaldagen, een verschillend aantal aangiften, enz.) kan dit verloop verklaren.

Van de 5 geselecteerde horeca-takken werd er voor 3 een negatieve impact opgetekend.

Zo werd voor de activiteiten “hotels en dergelijke accommodatie (5510)”, “drinkgelegenheden (5630)” en “restaurants en mobiele eetgelegenheden (5610)” een negatieve impact vastgesteld ten opzichte van de verwachte waarden, zijnde respectievelijk -11,76 %, -4,51 % en -3,51 %. Voor de activiteiten “overige eetgelegenheden (5629)” en “catering (5621)” werd daarentegen een positieve impact genoteerd (+7,29 % en +4,22 %).

Voor 5 van de 16 in aanmerking genomen takken in de detailhandel was de impact negatief: “overige detailhandel in niet-gespecialiseerde winkels” (-16,64 %); “overige detailhandel in nieuwe artikelen in gespecialiseerde winkels (-7,41 %); “motorbrandstoffen in gespecialiseerde winkels (-6,95 %); “ijzerwaren, verf en glas in gespecialiseerde winkels (-3,13 %); “brood, bakketbakkerswerk en suikerwerk in gespecialiseerde winkels (-1,64 %).”

De overige 11 activiteiten van de detailhandel doen het min of meer goed met positieve verschillen tussen de waargenomen en de geraamde gegevens, onder andere de “antiquiteiten en tweedehandsgoederen in winkels, 4779” (+34,61 %), de “detailhandel via postorderbedrijven of via internet, 4791” (+27,68 %), de “computers, randapparatuur en software in gespecialiseerde winkels, 4741” (+26,38 %), de “elektrische huishoudapparaten in gespecialiseerde winkels, 4754” (+26,08 %), “textiel in gespecialiseerde winkels, 4751” (+10,55 %), enz.

De sector “productie van films en video- en televisieprogramma’s, maken van geluidsopnamen en uitgeverijen van muziekopnamen (59)” lijkt niet beïnvloed te zijn door de maximale verhoging van de veiligheidsmaatregelen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (november 2015). Voor de vertoning van films werd in het vierde kwartaal een positief verschil genoteerd (+18,45 %).

De sector “creatieve activiteiten, kunst en amusement (90)” had over het algemeen slechts in beperkte mate te lijden onder de opgedreven veiligheidsmaatregelen en werd in het vierde kwartaal van 2015 gekenmerkt door een positief omzetverschil met +0,60 %. Ondanks het positieve verschil in deze sector onderging een van zijn takken, “exploitatie van zalen (9004)”, de schok van de in november 2015 genomen maatregelen, met een negatieve impact van -9,43 % in het vierde kwartaal 2015.

Uiteindelijk lijken van de 25 in aanmerking genomen sectoren enkel de 9 voornoemde activiteiten in het vierde kwartaal van 2015 negatief beïnvloed door de verhoogde veiligheidsmaatregelen, maar voor het merendeel ging het om een negatieve ontwikkeling van 1 cijfer. Van de 9 ge-

troffen sectoren vertonen er immers slechts 2 een negatieve impact met 2 cijfers, met name de “overige detailhandel in niet-gespecialiseerde winkels (4719)” (-16,64 %) en de “hotels en dergelijke accommodatie (5510)” (-11,76 %) . Voor de 7 andere sectoren wordt een gemiddeld negatief verschil van -5,23 % opgetekend. Deze ontwikkelingen verklaren het feit dat de totale omzet van de 25 beschouwde sectoren in het vierde kwartaal van 2015 hoger lag dan de gesimuleerde omzet (+0,42 %).

Ook andere elementen kunnen aan de basis liggen van de matige impact van de verhoogde veiligheidsmaatregelen: het in aanmerking nemen van de goede aangiften van oktober 2015, die de schok iets verzachten, het substitutie-effect als gevolg van een wijziging in het gedrag of de aankopen van de consumenten in de detailhandel bijvoorbeeld (overschakeling op een ander soort aankopen) of het aantal aangiften dat van maand tot maand verschilde.

In november 2015 daarentegen lieten 15 van de 25 beschouwde sectoren een gemiddeld negatief verschil van -16,97 % optekenen, tegen 10 sectoren met een gemiddeld positief verloop van +7,09 %. De totale omzet lag lager dan de gesimuleerde omzet (-3,29 %).

De impact van de maximale verscherping van de veiligheidsmaatregelen is reëel en/of rechtstreeks voor de hele horeca, met een omzetsdaling van 17,07 % voor het verschaffen van accommodatie en van 3,23 % voor de eet- en drinkgelegenheden. In de sector “creatieve activiteiten, kunst en amusement” daalt de omzet ook aanzienlijk (-18,30 %), terwijl dit in de hele detailhandel slechts -0,90 % is. Deze vier sectoren werden dan ook zwaar getroffen door de in november 2015 genomen maatregelen.

De sector “productie van films en video- en televisieprogramma’s, maken van geluidsopnamen en uitgeverijen van muziekopnamen, NACE 59” kon in november 2015 de in die maand getroffen maatregelen het hoofd bieden (+3,11 %).

De globale resultaten van december 2015 lijken er echter op te wijzen dat de negatieve impact op de omzet voor de meeste sectoren tijdelijk was. Terwijl de horeca nog altijd gekenmerkt werd door een negatief verschil (met een meer uitgesproken afname voor het verschaffen van accommodatie), getuigden de andere sectoren van een positieve impact op het einde van het voorbije jaar. Bovendien werd voor 9 van de 25 beschouwde sectoren een negatief verschil opgetekend, terwijl dit in november 2015 nog voor 15 sectoren het geval was. In december lag de totale omzet 8,88 % hoger dan de gesimuleerde omzet. In november daarentegen lag hij 3,29 % onder de gesimuleerde omzet.

Sommige factoren kunnen hier een verklaring voor zijn:

- het uitstel van aankopen in november in de kleinhandel (zie bv. 47.71 en 47.30);
- een betere conjunctuur;
- een mogelijke overschatting van het “reële” cijfer van december door overdreven extrapolaties;
- een stijging van het aantal aangiften;
- specifieke effecten zoals de release van de film “Star wars”.

“De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België.”

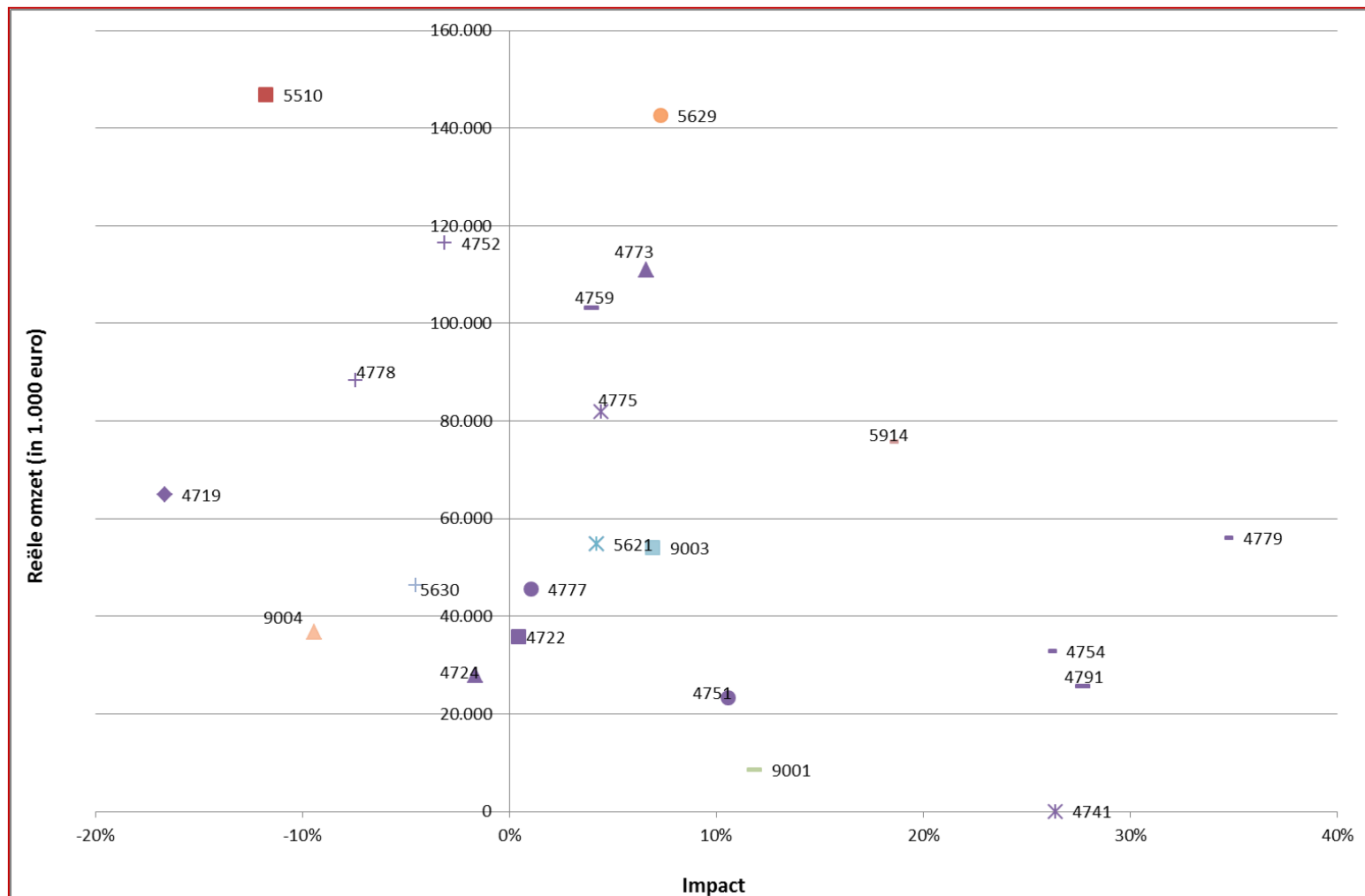
Tabel 4. Gesimuleerde maandelijkse impact voor de 25 in aanmerking genomen sectoren

Nace Code	Activiteiten	Reële omzet Nov.(2015) (in 1.000 euro)	Geschatte omzet Nov.(2015) (in 1.000 euro)	Geobserveerd verschil Nov.(2015) (in 1.000 euro)	Reële omzet Dec.(2015) (in 1.000 euro)	Geschatte omzet Dec.(2015) (in 1.000 euro)	Geobserveerd verschil Dec.(2015) (in 1.000 euro)	Impact Nov.(2015) (in %)	Impact Dec.(2015) (in %)
47	Detailhandel, met uitzondering van de handel in auto's en motorfietsen	372.797	376.179	-3.382	498.409	443.817	54.592	-0,90%	12,30%
4719	Overige detailhandel in niet-gespecialiseerde winkels	17.100	21.346	-4.246	28.001	28.009	-8	-19,89%	-0,03%
4722	Vlees en vleesproducten in gespecialiseerde winkels	4.450	5.280	-830	5.763	6.132	-369	-15,71%	-6,02%
4724	Brood, banketbakkerswerk en suikerwerk in gespecialiseerde winkels	3.488	4.220	-732	5.664	5.268	396	-17,34%	7,52%
4730	Motorbrandstoffen in gespecialiseerde winkels	73.775	70.515	3.260	71.371	63.507	7.864	4,62%	12,38%
4741	Computers, randapparatuur en software in gespecialiseerde winkels	15.194	12.464	2.730	23.682	14.569	9.113	21,90%	62,55%
4751	Textiel in gespecialiseerde winkels	4.708	4.793	-85	6.561	4.595	1.966	-1,77%	42,80%
4752	IJzerwaren, verf en glas in gespecialiseerde winkels	31.460	36.136	-4.676	32.891	43.919	-11.028	-12,94%	-25,11%
4754	Elektrische huishoudapparaten in gespecialiseerde winkels	8.652	9.003	-351	10.008	10.391	-383	-3,90%	-3,69%
4759	Meubelen, verlichtingsbenodigdheden en andere huishoudelijke artikelen in gespecialiseerde winkels	24.217	23.441	776	31.675	27.050	4.625	3,31%	17,10%
4771	Kleding in gespecialiseerde winkels	110.596	109.352	1.244	154.334	130.821	23.513	1,14%	17,97%
4773	Apotheken	20.660	21.215	-555	23.691	21.902	1.789	-2,61%	8,17%
4775	Cosmetica en toiletartikelen in gespecialiseerde winkels	18.553	16.885	1.668	41.955	34.095	7.860	9,88%	23,05%
4777	Uurwerken en sieraden in gespecialiseerde winkels	8.992	8.202	790	17.593	12.884	4.709	9,63%	36,55%
4778	Overige detailhandel in nieuwe artikelen in gespecialiseerde winkels	21.003	19.756	1.247	24.564	22.183	2.381	6,31%	10,73%
4779	Antiquiteiten en tweedehandsgoederen in winkels	3.371	5.618	-2.247	13.032	10.939	2.093	-40,00%	19,13%
4791	Detailhandel via postorderbedrijven of via internet	6.578	7.953	-1.375	7.624	7.553	71	-17,29%	0,94%
55	Verschaffen van accommodatie	41.923	50.549	-8.626	34.653	48.282	-13.629	-17,07%	-28,23%
5510	Hotels en dergelijke accommodatie	41.923	50.549	-8.626	34.653	48.282	-13.629	-17,07%	-28,23%
56	Eet- en drinkgelegenheden	102.389	105.808	-3.419	106.240	108.929	-2.689	-3,23%	-2,47%
5610	Restaurants en mobiele eetgelegenheden	37.835	44.334	-6.499	44.482	48.615	-4.133	-14,66%	-8,50%
5621	Catering	13.353	12.747	606	15.509	13.568	1.941	4,75%	14,31%
5629	Overige eetgelegenheden	49.551	46.614	2.937	44.481	44.760	-279	6,30%	-0,62%
5630	Drinkgelegenheden	1.650	2.113	-463	1.768	1.986	-218	-21,91%	-10,99%
59	Productie van films en video- en televisieprogramma's, maken van geluidsopnamen en uitgeverijen van muziekopnamen	21.785	21.129	656	27.054	22.912	4.142	3,11%	18,08%
5914	Vertoning van films	21.785	21.129	656	27.054	22.912	4.142	3,11%	18,08%
90	Creatieve activiteiten, kunst en amusement	18.761	22.964	-4.203	40.388	25.150	15.238	-18,30%	60,59%
9001	Uitvoerende kunsten	845	1.256	-411	1.149	1.391	-242	-32,71%	-17,40%
9003	Scheppende kunsten	11.243	13.056	-1.813	19.002	13.442	5.560	-13,88%	41,36%
9004	Exploitatie van zalen	6.673	8.653	-1.980	20.237	10.317	9.920	-22,88%	96,15%
Totaal van de 25 subsectoren		557.655	576.630	-18.975	706.744	649.090	57.654	-3,29%	8,88%

Bron: AD Statistiek-Statistics Belgium, eigen berekeningen FOD Economie (AD Economische analyses en Internationale Economie).

Grafiek 3 a. Impact van de terreurdreiging op de bestudeerde sectoren

(vierde kwartaal 2015)*

* Voor de leesbaarheid van de grafiek zijn drie sectoren niet weergegeven: NACE 47.30 : reële omzet van 227.225 en impact van -6,95 %; NACE 47.71 : reële omzet van 408.575 en impact van +0,56 %; en NACE 56.10 : reële omzet van 291.474 en impact van -3,51 %

“De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België.”

Grafiek 3 b. Impact van de terreurdreiging op de bestudeerde sectoren

(november 2015)**

** Voor de leesbaarheid van de grafiek zijn twee sectoren niet weergegeven: NACE 47.30 : reële omzet van 73.775 en impact van +4,62 % en NACE 47.71 : reële omzet van 110.596 en impact van +1,14 %

Bron: AD Statistiek-Statistics Belgium, eigen berekeningen FOD Economie (AD Economische analyses en Internationale Economie).

3. Informatie van andere bronnen

Naast een literatuurstudie kan er ook informatie verzameld worden van bronnen “op het terrein”. Federaties krijgen via hun leden in eerste lijn zowel kwalitatieve als kwantitatieve informatie over de impact van de terreurdreigingen in ons land. Ze vormen een nuttige aanvulling op het onderzoek.

Allereerst zijn er de federaties die zich uitspraken over de mogelijke impact van de terreurdreiging en die trachtten om hun leden zo goed mogelijk te begeleiden in deze omstandigheden.

- **Unizo** deed een oproep om de handel en de horeca in Brussel te steunen door bezoeken in onze hoofdstad op de sociale media te delen.
- **Comeos**¹³, de federatie van handel en diensten, werkte een speciaal luik uit op haar website om haar leden voldoende te informeren over de terreurdreiging. Daarnaast vraagt de federatie aan de regering een structurele aanpak uit te werken met te nemen maatregelen en acties op het terrein bij een bepaald dreigingsniveau.
- Volgens **Horeca Brussel** weegt de terreurdreiging zwaar op de bedrijven. Marc Van Muylders van Horeca Brussel noemde de toestand een catastrofe, al is de impact op lange termijn voorlopig onduidelijk.
- Maar ook de transportsector werd getroffen. Uit de statistieken van **Brussels Airport** voor november 2015 blijkt dat het aantal lokaal vertrekkende en aankomende passagiers daalde. Vooral Europese reizigers zagen af van hun reisplannen naar België en Brussel.

Bepaalde federaties en pers probeerden ook de impact te kwantificeren. Sommige federaties baseerden zich hiervoor op enquêtes bij hun leden. Zo was er het **NSZ**, het Neutraal syndicaat voor Zelfstandigen, dat uit peilingen bij zijn leden constateerde dat reguliere winkels in het Brusselse Gewest spraken van een omzetverlies van 35 tot 40 % in de week na de terreurdreiging. Webwinkels zouden hun omzet hebben zien toenemen met 17 %¹⁴. Een tweede enquête¹⁵ peilde naar de verwachtingen voor de maand december. Daarin verwacht 58 % van de horecazaken dat de verkoop in de maand december slechter zal zijn dan vorig jaar en dat haast hoofdzakelijk vanwege de terreurdreiging. Nagenoeg de helft van de horecazaken (47 %) stelde dat die verliezen niet meer gecompenseerd kunnen worden.

Brussels **schepen voor Toerisme** Philippe Close maakte begin januari de balans op van de 15e editie van Winterpret¹⁶. Hij stelde vast dat Winterpret in vergelijking met 2014 zo'n 30 % minder bezoekers lokte. In tegenstelling tot voorgaande jaren kende het evenement een zwakke start door de

¹³ <http://www.comeos.be/menu.asp?id=13047&lng=nl>.

¹⁴ <http://www.nsz.be/nl/nieuws/detail/terreurdreiging-webwinkels-doen-erg-goede-zaken-gewone-winkels-krijgen-klappen>.

¹⁵ <http://www.nsz.be/nl/pers/detail/terreurdreiging-pak-horeca-en-kleinhandelszaken-verwachten-verliezen-niet-goed-te-maken-tijdens-eindejaarperiode>.

¹⁶ <http://www.brussel.be/dwnld/59660126/PB%20afsluiting%202015%20NL.pdf>.

“De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België.”

terreure dreiging, maar dit werd deels goedge maakt tijdens de kerstvakantie. De hotels in onze hoofdstad lieten volgens de Brussels Hotels Association en Visit.Brussels echter een forse daling van de reservaties optekenen, die niet meer kon gecompenseerd worden in de weken volgend op terreure dreigingsniveau 4. De bezettingsgraad van de Brusselse hotels zou 55 % hebben bedragen, tegenover 73 % in 2014. Desalniettemin spreekt de schepen van een geslaagd jaareinde.

De **Horecafederatie**¹⁷ uit Brussel merkt op dat enkele weken na terreure dreiging 4 vooral de hotels nog lijden onder de terreure dreiging. Restaurants kunnen meer rekenen op lokale klanten, en die blijven niet weg uit onze hoofdstad. De bezettingsgraad van hotels daarentegen zou rond het jaareinde zo’n 20 % lager uitgekomen zijn dan normaal in deze periode (85-90 %). Hotels probeerden klanten aan te trekken met kortingen tot 20 %. Tevens wordt er gehoopt om de opgelopen schade te kunnen recupereren in januari en februari, door uitgestelde congressen. Cijfers over elektronische betalingen bevestigen de impact op de hotelsector in Brussel.

Het **BECI**¹⁸, de Kamer van Koophandel en Industrie van Brussel, lanceerde in opdracht van de Brusselse regering in december een enquête over de sociaaleconomische gevolgen van de lockdown in Brussel. Daaruit bleek dat bijna één onderneming op twee een gevoelige daling van de omzet (meer dan 20 % in november) kende, ongeacht de ligging in Brussel. De meest getroffen sectoren zijn:

- het hotelwezen (waar 81 % van de ondernemingen een omzetzdaling van minstens 20 % aangeeft),
- de restaurants en cafés (72 %),
- het toerisme (64 %),
- de handelszaken (tussen 57 en 66 % naargelang het type) en
- cultuur (46 %).

Hoe dichter de ondernemingen bij het stadscentrum lagen, hoe sterker de impact. 54 % van de ondervraagden geeft aan dat de omzetzdaling te wijten is aan de terreure dreiging. Bovendien moest 20 % van de ondernemingen noodgedwongen een deel van het personeel tijdelijk werkloos stellen. 64 % van de ondernemingen gaat ervan uit dat het in november geleden verlies niet meer terug te winnen is.

Andere federaties gingen een stap verder bij het bepalen van het verlies van bepaalde sectoren. Het **VBO**¹⁹ spreekt voorlopig van een mogelijke totale economische schade van 350 miljoen euro, of ongeveer 0,1 % van het bbp indien de negatieve effecten van de terreure dreiging werden aangehouden tijdens de maand na de dreiging. De sectoren die het meest getroffen werden door directe effecten zijn de horeca, de evenementen- en vrijetijdssector, het passagiersvervoer in de luchtvaart en de kleinhandel. Brussel had uiteraard het meest te lijden onder de terreure dreiging. Het VBO vertrok van de hypothese dat tijdens de eerste week van de terreure dreiging de toegevoegde waarde in Brussel daalde met 80 % (-62 miljoen euro) en met 20 % in Vlaanderen en Wallonië (resp. -57 en -26 miljoen euro). Dat brengt de schade tijdens de eerste week op 145 miljoen euro of 0,04 % van het jaarlijkse bbp. Daarenboven wordt ook uitgegaan van economische schade in de maand december:

¹⁷ <http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/economie/1.2535263>.

¹⁸ http://www.beci.be/nl/press_corner/hotnews/persberichten_van_beci/de_economische_gevolgen_van_de_lockdown_in_brussel/.

¹⁹ <http://vbo-feb.be/nl-BE/Nieuws/Press-Releases/Imagoschade-van-Belgie-herstellen-vereist-vastberadenheid/>.

een daling van 40 % van de toegevoegde waarde in Brussel en 5 % in Vlaanderen en Wallonië. Dat brengt de totale schade sinds de terreurdreiging op 352 miljoen euro of 0,1 % van het bbp. Daarnaast waarschuwt het VBO ook voor indirecte effecten op langere termijn.

Ook de **VRT**-nieuwsdienst²⁰ maakte een raming van het verlies voor de economie door terreurdreigingsniveau 4. Zij vertrokken vanuit het Brusselse bbp, dat 64 miljard euro per jaar bedraagt of 291 miljoen per dag. Wanneer men ervan uitgaat dat de Brusselse horeca verantwoordelijk is voor 12,6 % van dit bbp en een schade opliep van 60 %, kan deze kost geraamd worden op 22 miljoen per dag. Daarnaast zagen bedrijven ook hun productie verminderen doordat zo'n 20 % van het personeel afwezig was (-29,7 miljoen euro). Dit brengt de teller van de economische schade volgens de VRT op 51,7 miljoen euro per dag.

Ook **Comeos**²¹ berekende recentelijk de impact van terreurdreigingsniveau 4 op de handel. Zij baseerde zich hiervoor op de elektronische betalingen via bankkaart en kredietkaart in de Belgische detailhandel tussen 21 en 29 november van 2015 en vergeleek dit met de gewoonlijke maandelijkse uitgaven en de verwachtingen in deze periode (rekening houdend met een onderscheid tussen cash en elektronische betalingen en met sluitingsdagen). Zo becijferde de organisatie het verlies op zo'n 100 miljoen euro. Daar moeten echter de uitgestelde aankopen van afgetrokken worden, die ongeveer 30 miljoen euro bedragen, wat het totale verlies op 70 miljoen euro brengt.

4. Besluit

Het waargenomen verschil tussen het model en de werkelijke cijfers kan niet enkel toegeschreven worden aan de terreurdreiging. Tal van andere factoren kunnen de omzet beïnvloeden, zoals bijvoorbeeld het weer, het consumentenvertrouwen, conjuncturele bewegingen. Bovendien werd het dreigingsniveau verhoogd op het einde van de maand, zodat de impact ervan op de maand- en kwartaalresultaten wordt afgezwakt.

Reeds beschikbare indicatoren zoals het consumentenvertrouwen (teruggelopen bij de eerste peiling na het verhoogde dreigingsniveau), het uitgesproken verloop van de tijdelijke werkloosheid voor de horeca in december 2015 en de overnachtingen in hotels (in november en december 2015 fors lager dan een jaar/maand eerder) wijzen niettemin op een impact op het economische leven.

Uit het eerste onderzoek van de ontwikkeling van de omzet voor 25 subsectoren bleek uit de simulatie eveneens dat een aantal onder hen zoals de hotelsector, de restaurantsector of de niet-gespecialiseerde detailhandel, een forse impact (tot -17 % op kwartaalbasis) leek te ondervinden van het verhoogde dreigingsniveau.

De globale resultaten voor december geven niettemin aan dat de negatieve weerslag op de omzet tijdelijk was voor het merendeel van de sectoren. Hoewel de horeca nog steeds negatief beïnvloed wordt (waaronder een meer uitgesproken daling voor de hotels), getuigen andere sectoren van een positief verloop ten opzichte van vorig jaar.

²⁰ <http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/economie/1.2508462>.

²¹ Le Soir, Comeos veut une marche à suivre en cas de menace, 17 februari 2016.

“De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België.”

Deze resultaten van de ontwikkeling van de omzet moeten evenwel met de nodige omzichtigheid worden behandeld. Ze werden immers verkregen aan de hand van maand- en kwartaalaangiften, waarvan de onderzoeksperiode natuurlijk sterk de periode van de verhoogde terreurdreiging overschrijdt. Zo bevatten de kwartaalaangiften voor kleinere ondernemingen bijvoorbeeld hun omzet voor ruim 90 dagen, terwijl de verhoogde terreurdreiging slechts 6 dagen van kracht was. Daarenboven werd, vooral voor de kleinhandel, het btw-cijfer van btw-plichtigen met meerdere vestigingen aan de hand van een verdeelsleutel toegewezen aan het Brusselse Gewest.

Naast de directe effecten op korte termijn in de meest voor de hand liggende sectoren, namelijk de horeca, de detailhandel en de creatieve activiteiten, zijn er ook indirecte effecten zowel op korte als langere termijn.

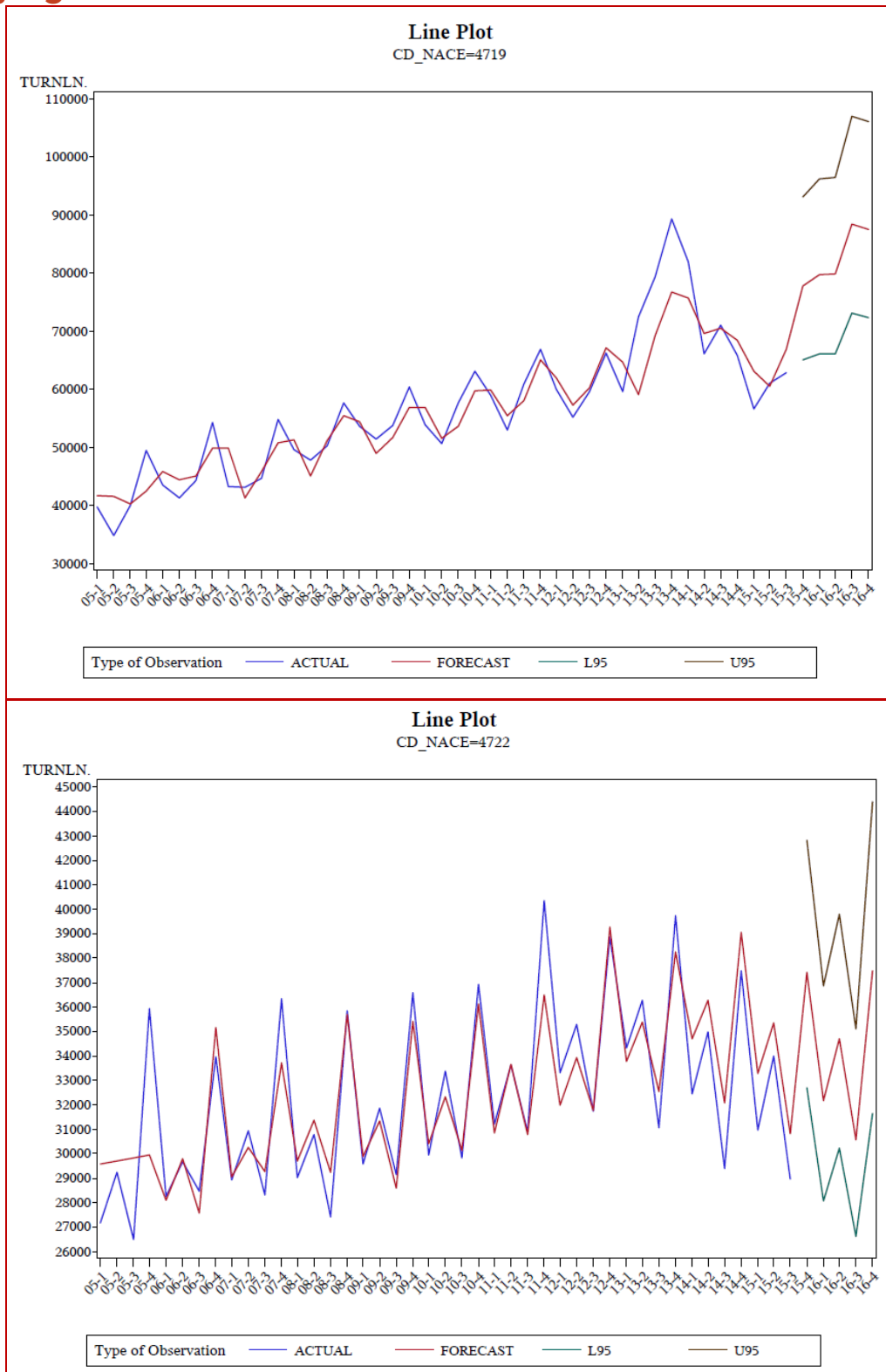
Zo kunnen ook sectoren die de horecasector en de detailhandel bevoorraden, geleden hebben onder de terreurdreiging. We denken daarbij aan onder andere de groothandel en de agro- en voedingsindustrie (een belangrijke inputsector voor de horeca). Maar bijvoorbeeld ook de dienstensector had te lijden onder de terreurdreiging: evenementen werden afgelast of ingeperkt, musea en bioscopen in de hoofdstad bleven dicht of werden gemeden. Ook de transportsector deelde in de klappen, niet enkel doordat er minder bezoekers waren in de hoofdstad, maar ook omdat het Brusselse transportnet enkele dagen werd stilgelegd. Daarentegen zijn er bepaalde sectoren, zoals bijvoorbeeld de beveiligingssector, die het goed zullen gedaan hebben in deze penibele periode.

Ook op langere termijn zal de terreurdreiging gevolgen hebben: de overheid zet namelijk veel middelen in om de veiligheid op straat te garanderen. Dit heeft uiteraard ook een prijskaartje en zal te voelen zijn in de overheidsfinanciën.

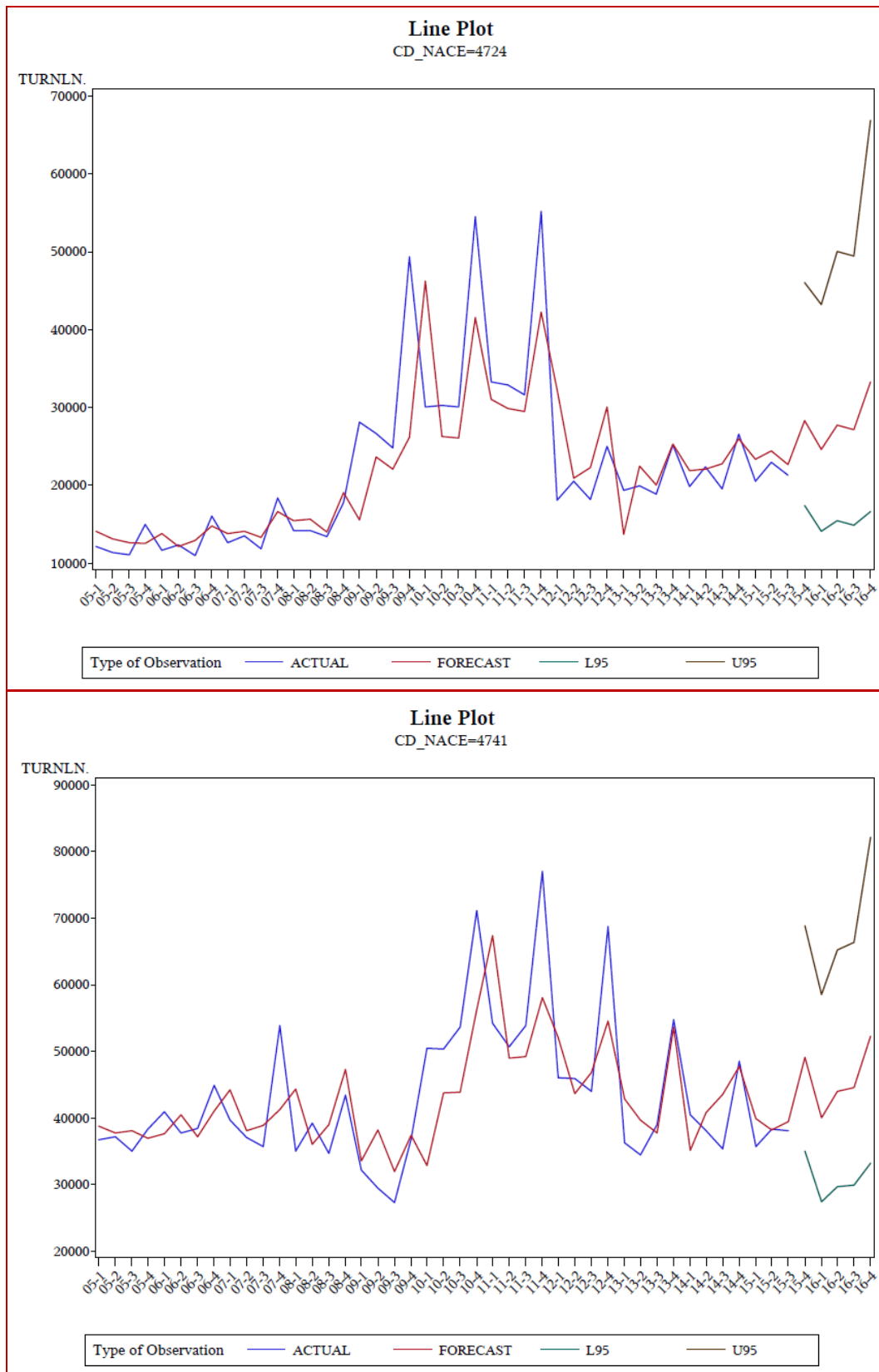
Daarnaast heeft ons land mogelijk ook imagoschade geleden. Het is dan ook belangrijk dat die hersteld wordt met het oog op buitenlandse investeringen.

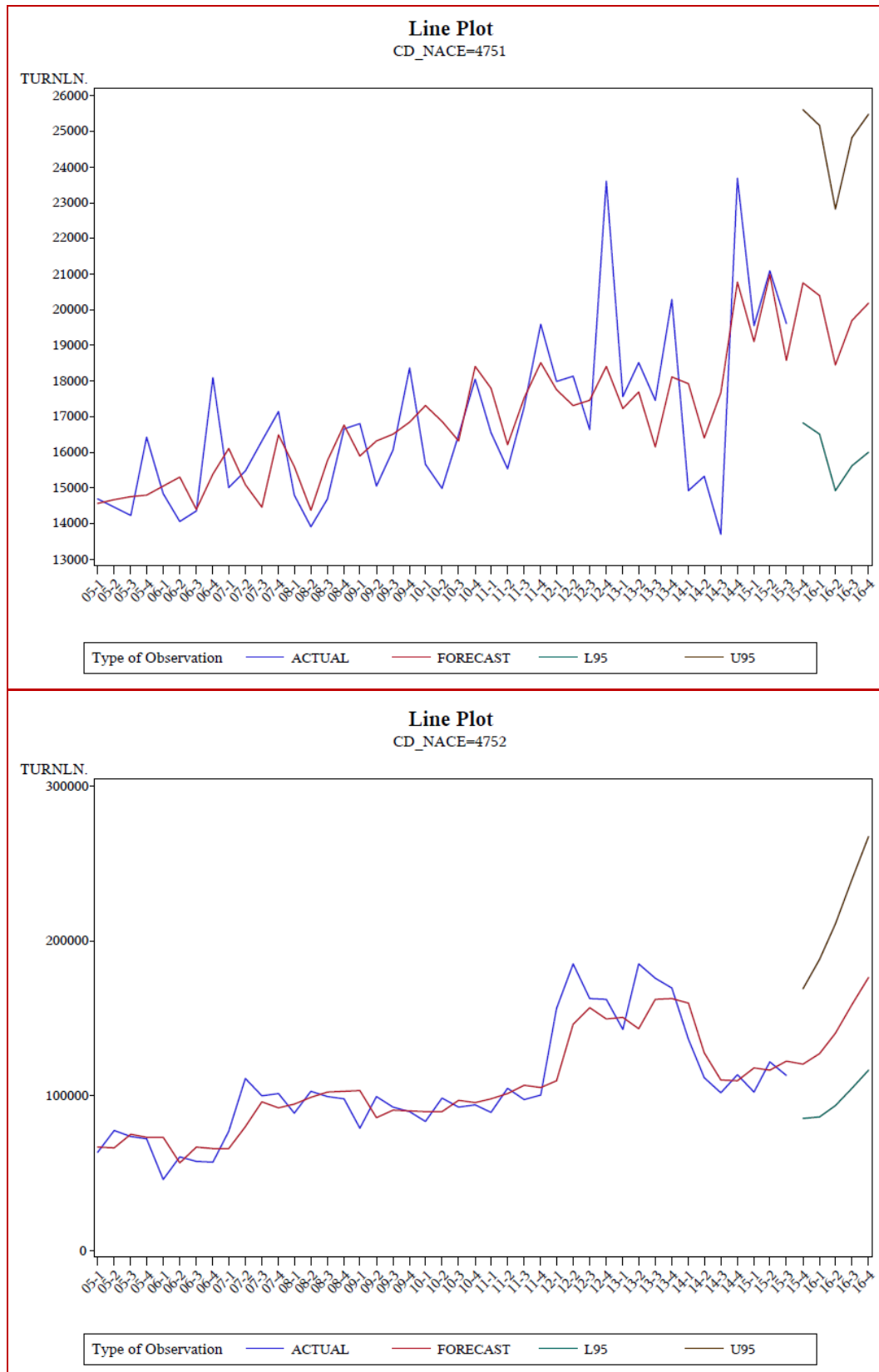
Er kunnen meer uitgewerkte methoden voor de raming van de impact van de verhoogde veiligheidsmaatregelen op onze economie worden aangewend. Deze studie biedt de meest gedetailleerde resultaten momenteel beschikbaar over dit onderwerp.

5. Bijlagen

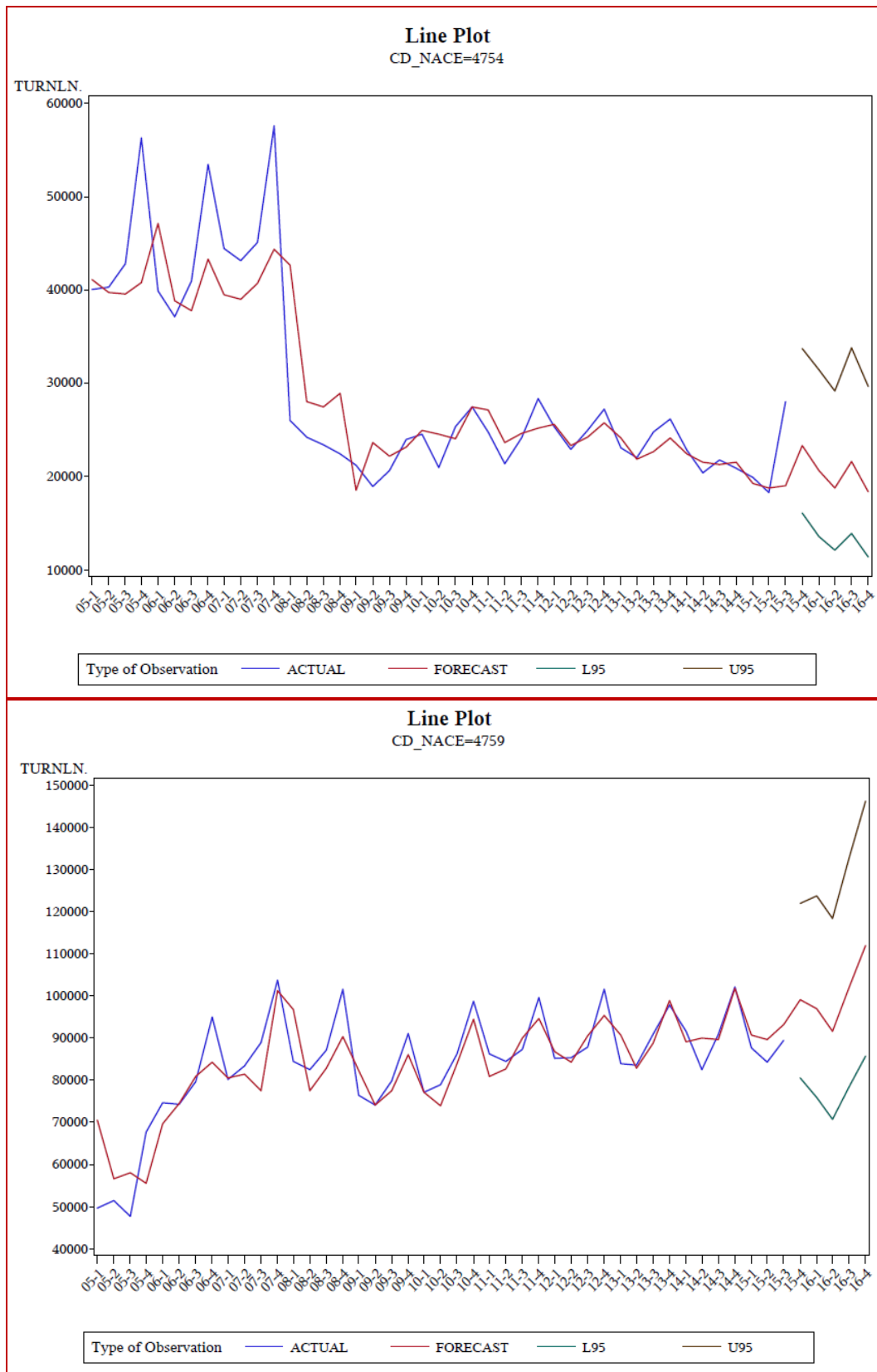

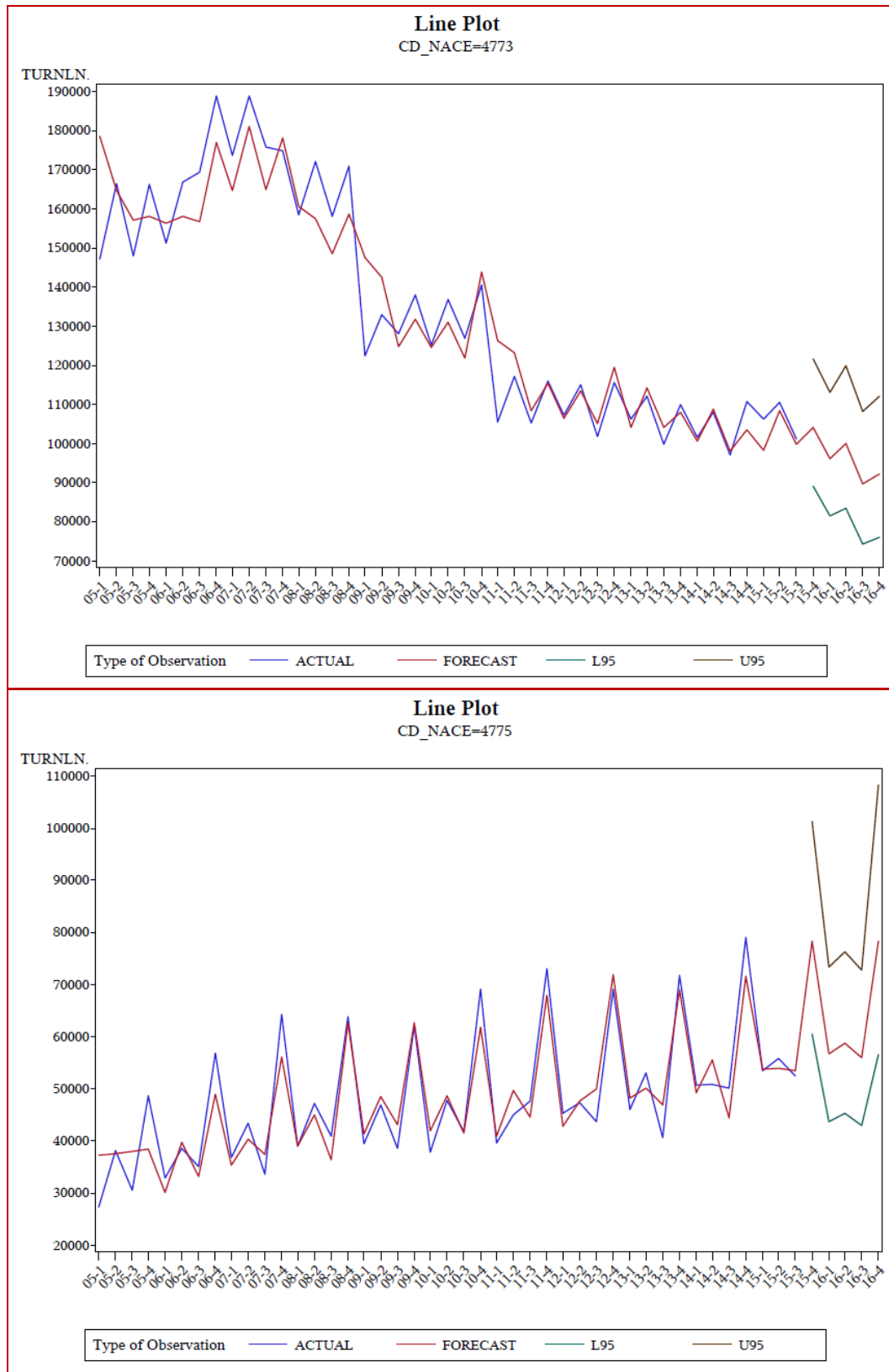
“De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België.”

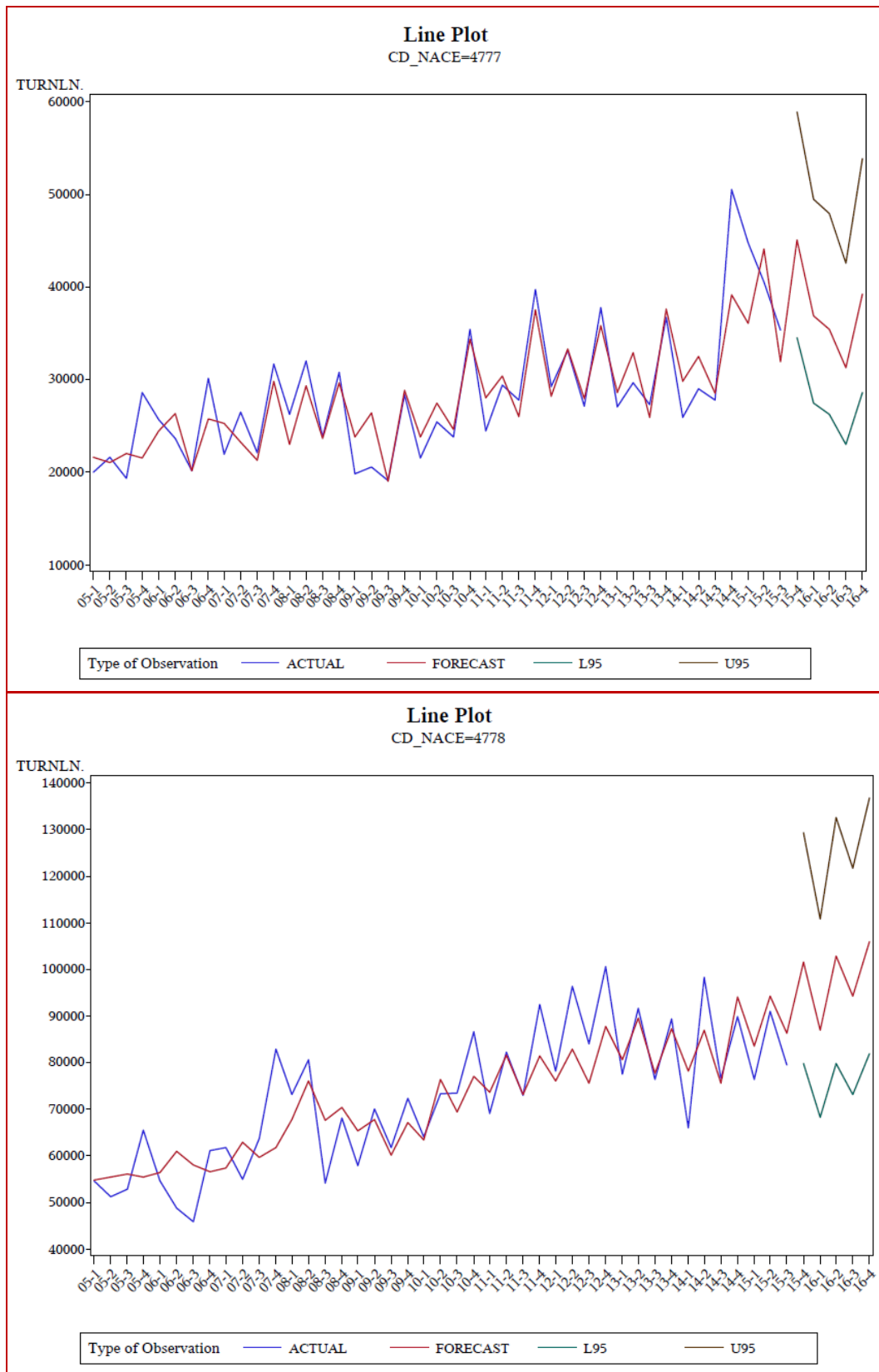

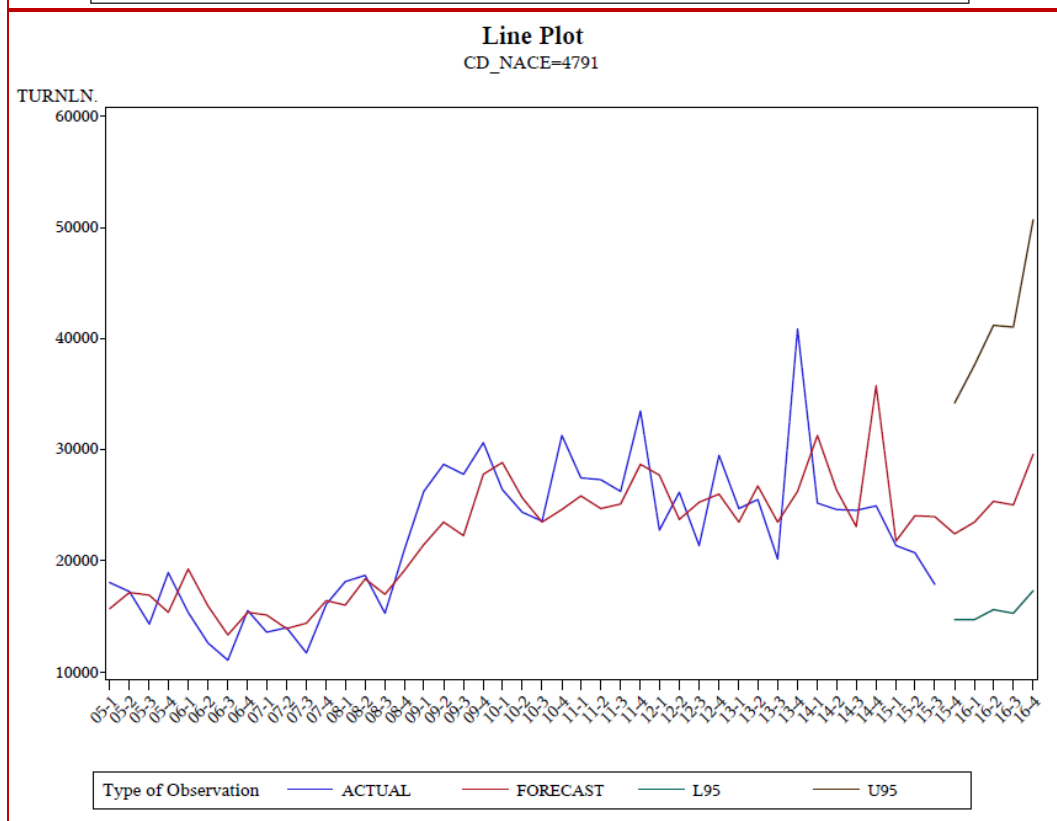
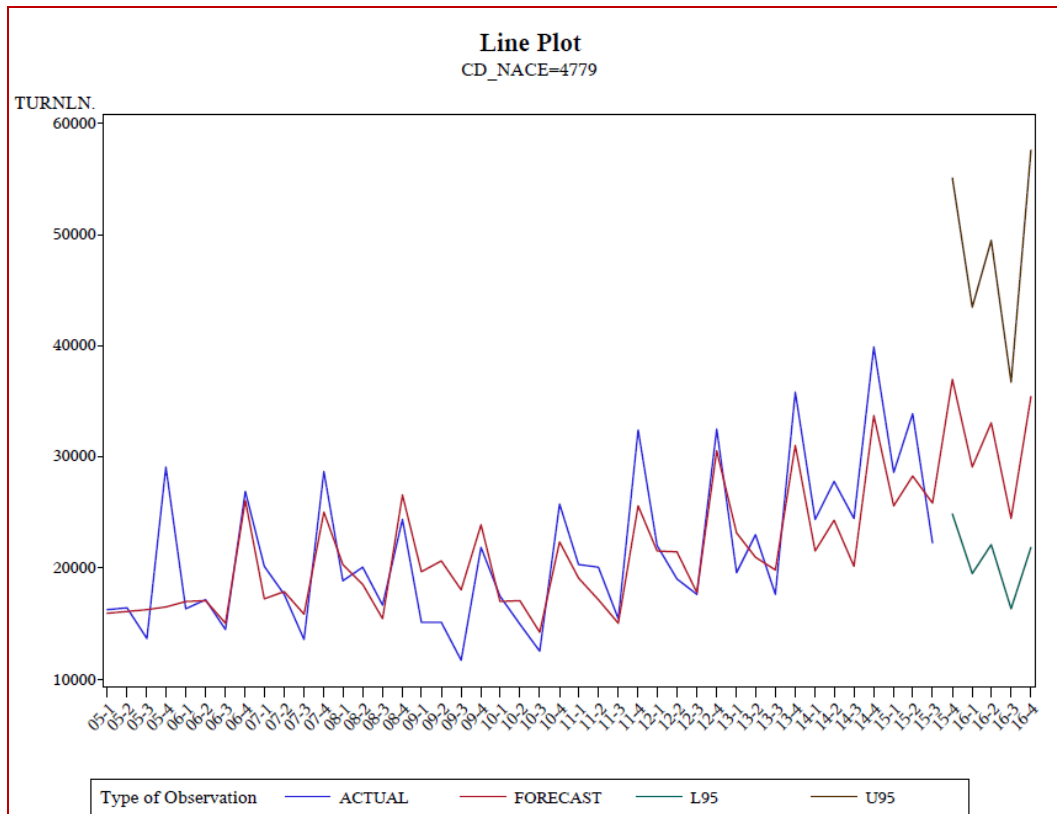
“De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België.”

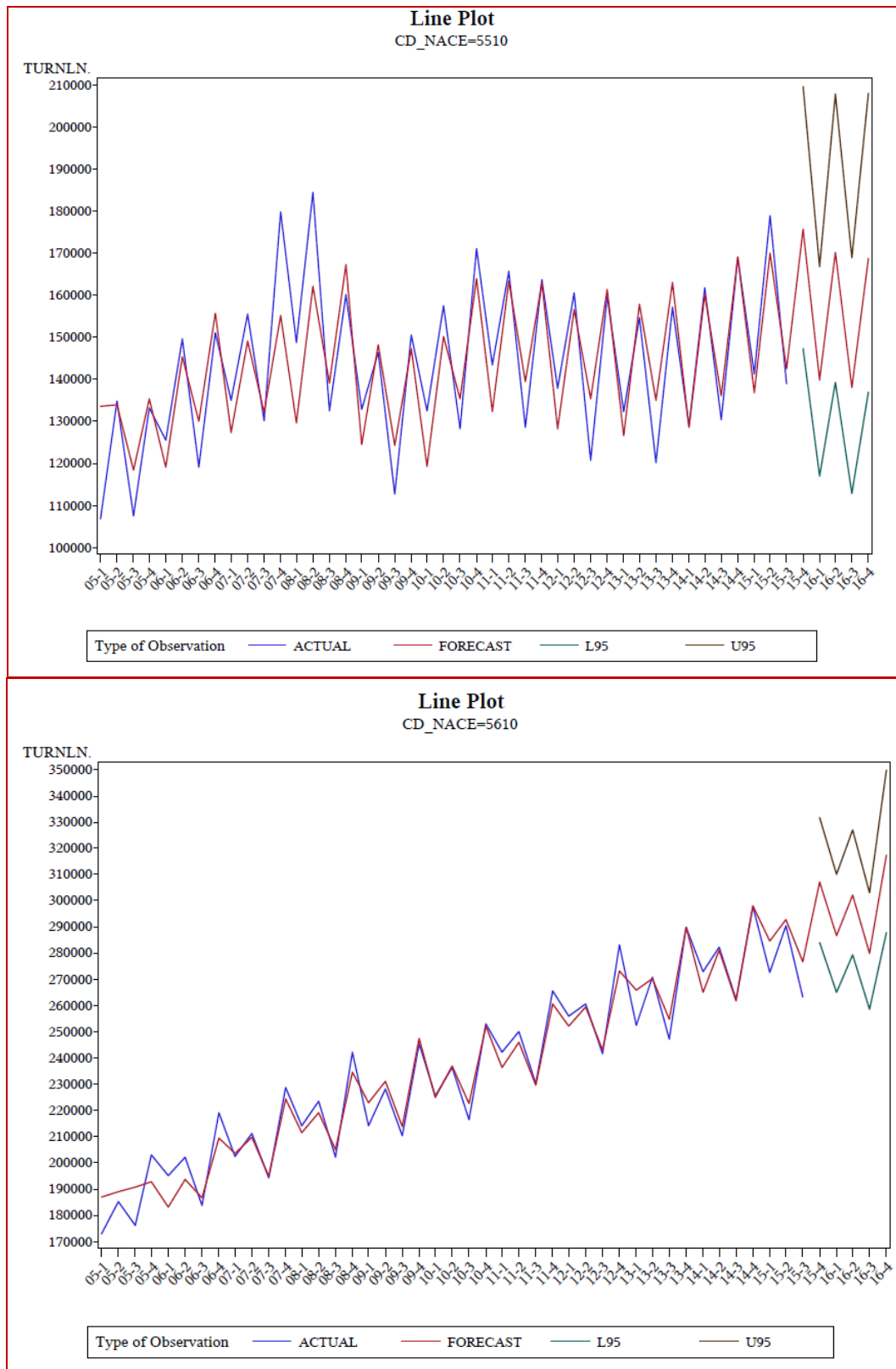

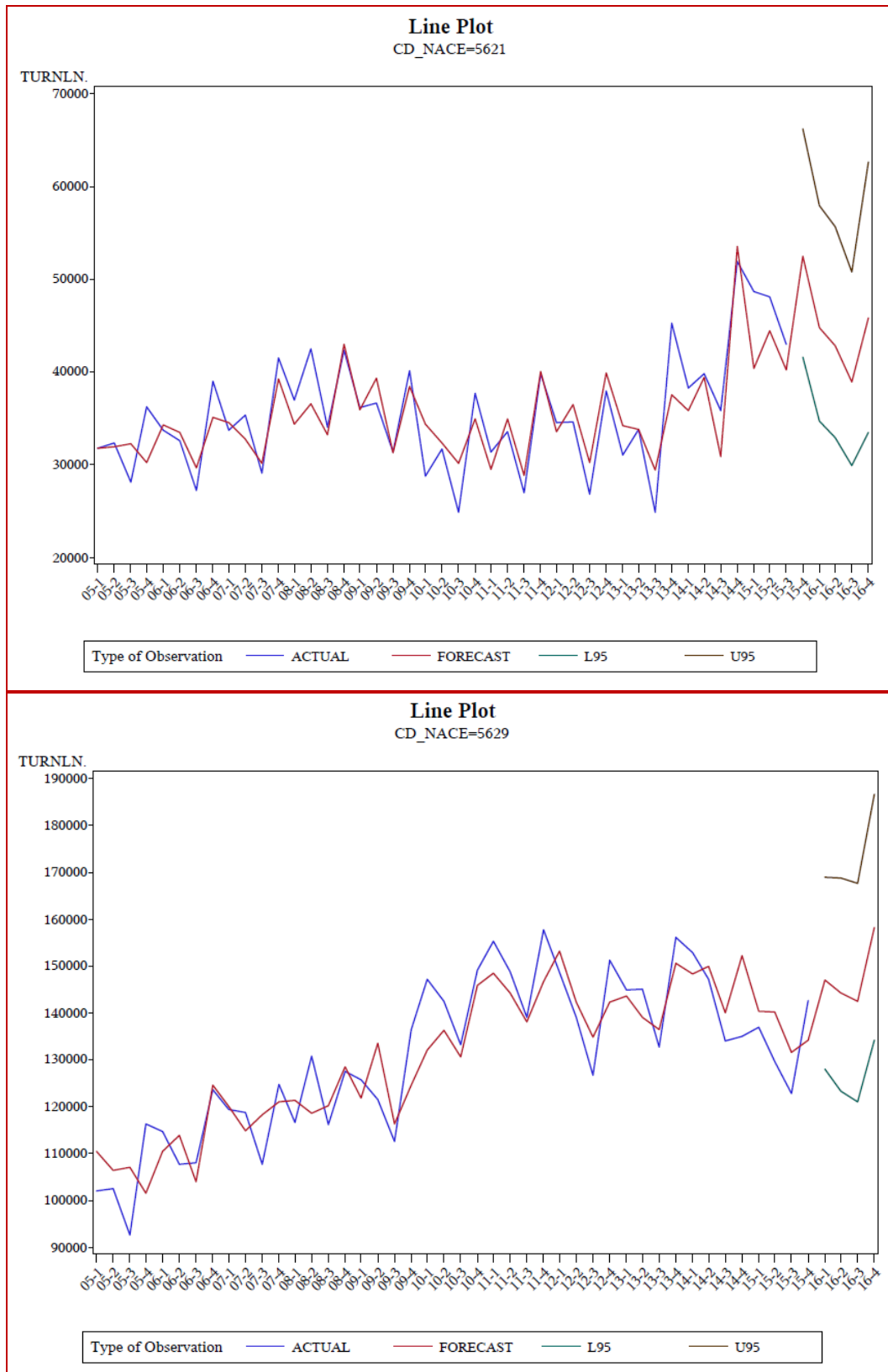
“De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België.”

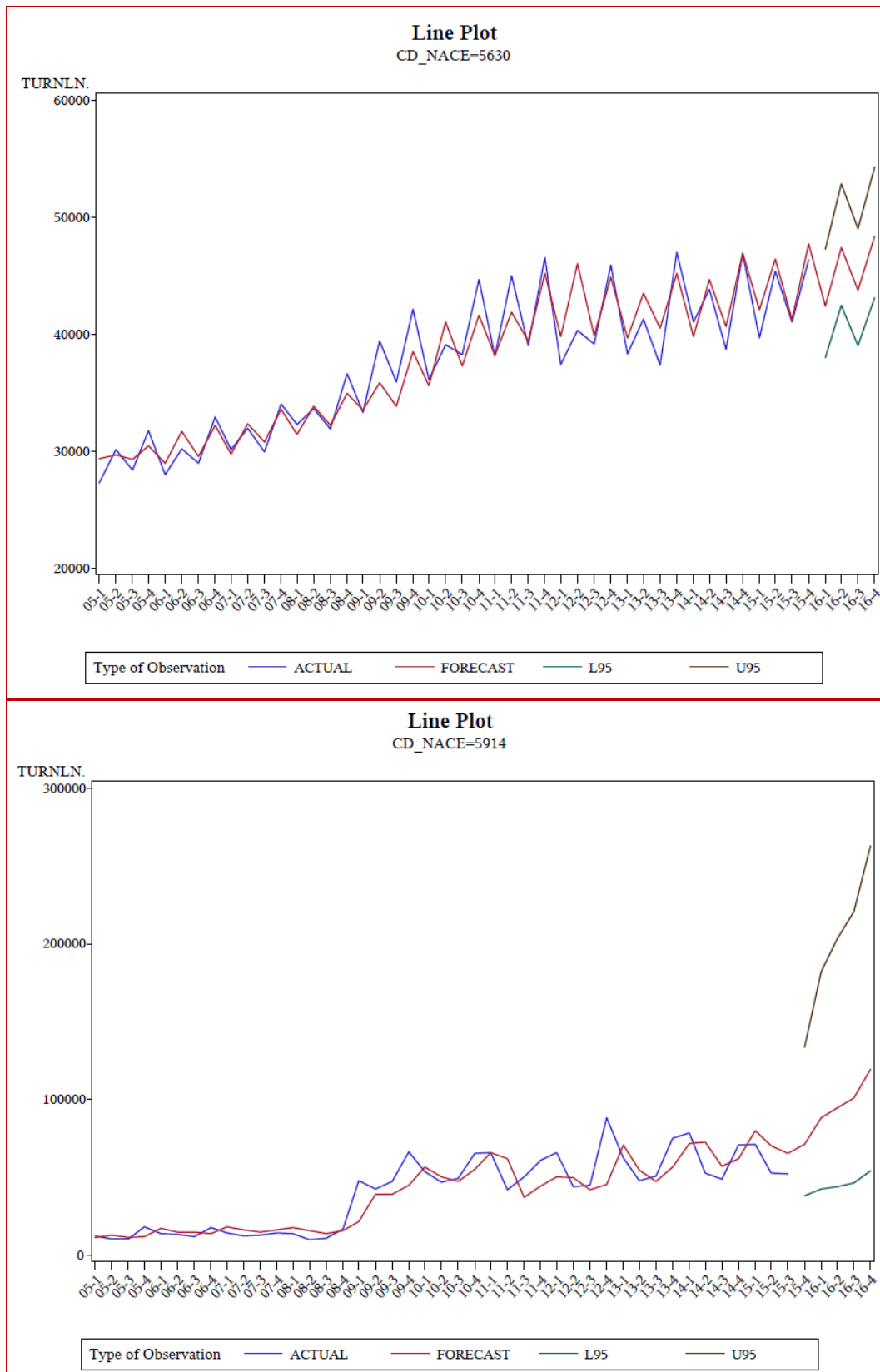

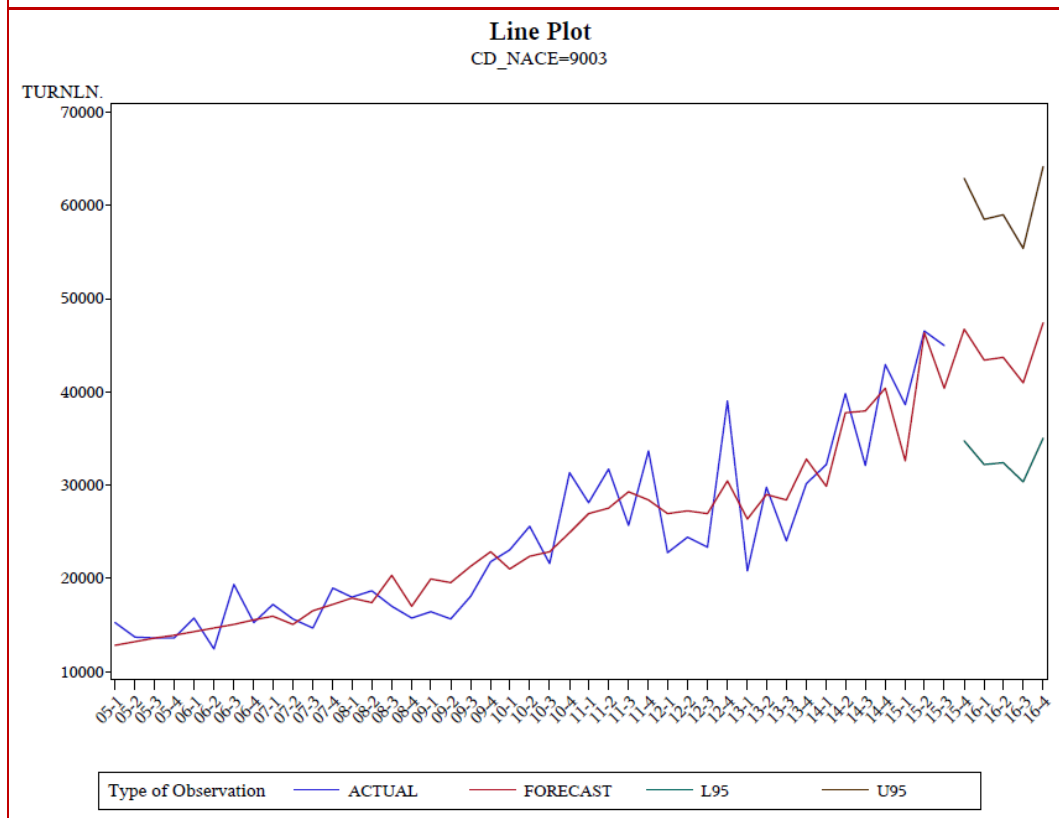
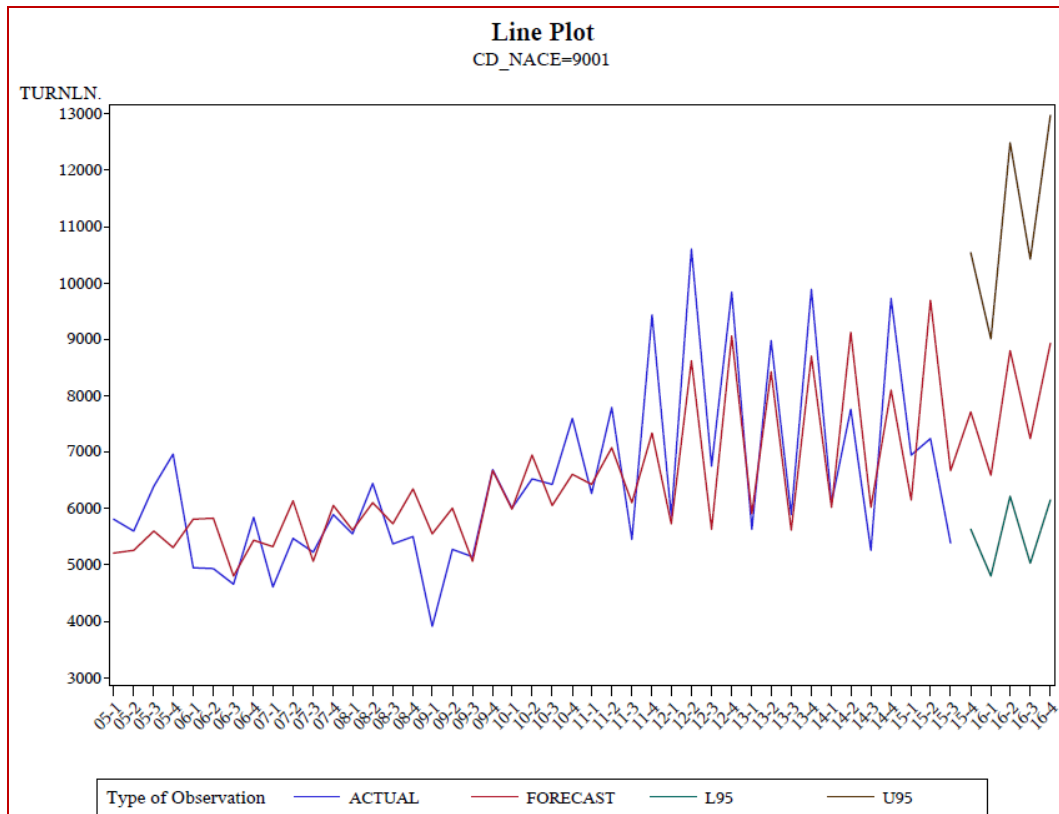
“De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België.”

“De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België.”

“De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België.”

